

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PĚDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

Smrt mezi námi

Death between us

Diplomová práce

Kateřina Ryšková

Studijní obor: Učitelství výtvarné výchovy pro druhý stupeň základních škol, středních škol a ZUŠ

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. David Jedlička Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 15. 4. 2022

.....

Kateřina Ryšková

Tímto děkuji Mgr. Davidu Jedličkovi, Ph.D., za odborné vedení, rady a motivaci při vzniku této práce. Dále bych chtěla poděkovat i vedoucímu katedry a celému učitelskému sboru za odbornou pomoc a rady během studií.

Tato práce je doprovodným textem k praktické práci (viz přílohy).

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část.....	8
1 Stručný historický vývoj postojů ke smrti	8
1.1 Starověká kultura.....	8
1.2 Staroegyptské zvyky.....	8
1.3 Antická říše.....	9
1.4 Středověká kultura.....	10
1.5 Novověk	11
1.6 Současnost a smrt	11
1.6.1 Tabuizace smrti	12
1.6.2 Smrt a rodina	12
2 Inspirační zdroje.....	14
2.1 Expresionismus	14
2.1.1 Edvard Munch.....	14
2.2 Neoexpresionismus	15
2.2.1 Georg Baselitz.....	16
2.3 Transavangarda	17
2.4 Individuální umělci – světoví výtvarníci.....	17
2.4.1 Gerhard Richter.....	17
2.4.2 David Hockney.....	18
2.5 Individuální umělci – čeští výtvarníci	20
2.5.1 Vladimír Birgus.....	20
2.5.2 Petr Malina.....	21
2.5.3 František Ronovský.....	22
2.5.4 Aleš Hudeček	23
2.6 Venitas.....	23
2.6.1 Václav Jirásek	24
2.6.2 Daniel Pitín	24
2.6.3 Martin Gerboc	25
Didaktická část	26

3	Parafráze uměleckého díla.....	28
3.1	3 přípravy	28
3.1.1	1. příprava	28
3.1.2	2. příprava	31
3.1.3	3. příprava	32
4	Umělecká satira.....	35
4.1	3 přípravy	35
4.1.1	1. příprava	35
4.1.2	2. příprava	36
4.1.3	3. příprava	37
5	Co se mění a co zůstává, memento mori.....	40
5.1	3 přípravy	40
5.1.1	1. příprava	40
5.1.2	2. příprava	42
5.1.3	3. příprava	43
	Praktická část	46
6	První myšlenky	46
6.1	Materiály a skici	49
6.2	Technika a barevnost.....	50
6.3	Finální práce	50
	Závěr.....	54
	Anotace.....	55
	Summary.....	56
	Bibliografické citace.....	57
	Seznam obrázků	60
	Zdroje obrázků.....	62
	Seznam příloh.....	64
	Přílohy	

Úvod

Smrt, někdo se jí bojí, někdo ji přijímá jako součást svého života a života ostatních lidí na této planetě. Každopádně se jedná o jev, který je mezi námi všudypřítomný od počátku věků. Smrt byla něco, co mě vždycky fascinovalo. Jako mladší už jsem se s ní několikrát setkala, jak už při úmrtí známých, tak v rodině. Podle toho, kolik nám je let, se s ní vyrovnáváme různě a máme na ni rozdílné vzpomínky. I když se téma smrti může zdát depresivní a morbidní, tato práce to tak nevnímá. Smrt je zde spojena se vzpomínáním na věci minulé, které bychom si chtěli uchovat v paměti.

V teoretické části práce se první kapitoly věnují vývoji postojů a rituálů, jež souvisí se smrtí od doby starověké po současnost. Jsou zde vyzdvíženy důležité epochy v historii, nad kterými člověk musí přemýšlet, pokud se rozhodne pracovat s pojmem smrt. Následně tato práce směřuje k tématu smrti v rodině, které má přímou souvislost s praktickou částí diplomové práce. Zde je kladen apel na sdělování smrti dětem, je popsáno, jak se vyvarovat negativním důsledkům ze smrti v rodině, tak aby život dítěte nebyl provázen dalšími traumaty. S tím je dále provázáno téma tabuizace smrti v dnešní společnost a ve školství.

Druhá část teoretické práce se zaměřuje na umělecké inspirační zdroje, které mě dovedli k závěrečnému dílu a které mě podněcovali k tvorbě. Především jsou vyzdvíženy umělecké směry jako expresionismus, neoexpresionismus a italská transavangarda, poté se práce věnuje individuálním umělcům, kteří mě zaujali.

Dále je práce doplněna o didaktickou část, která obsahuje devět příprav na vyučování, které byly uskutečněny na souvislé pedagogické praxi na Základní umělecké škole Leoše Janáčka v Havířově a jejichž výsledek je v této práci i prezentován.

V praktické části je proveden výklad technologického charakteru diplomové práce a následuje myšlenkové pojednání prvních nápadů, které se ale po konzultacích a z důvodu změny cíle neuskutečnily, ovšem stojí za zmínku a naznačují cestu, která k dosaženému cíli vedla. V závěru práce je proveden rozbor tří malířských diplomových prací a jejich význam pro autora.

Cílem této diplomové práce je vytvoření tří obrazů na plátno.

Teoretická část

1 Stručný historický vývoj postojů ke smrti

1.1 Starověká kultura

Smrt je důležitou součástí každého života už od začátků věků a díky ní a díky potřebě člověka postarat se o tělo zemřelého, existuje spousta informací o dané kultuře a o přemítání o smrti v dané době. V jižní Mezopotámii se nacházela civilizace s názvem Sumer, jejíž kultura byla známá jenom z pohřebišť. Při zkoumání konkrétních představ o smrti se hledalo v mytologiích a literárních zdrojích. Jedním ze sumerských legendárních králů, kteří v zemi panovali, byl Gilgameš (27. až 26. století př. n. l.). Existuje o něm celkem pět epických skladeb. Právě Epos o Gilgamešovi nese v sobě ukryté silné téma smrti, které je zároveň v určitém kontrastu s přátelstvím, láskou a hrdinstvím. Témata smrti naplňovala lidstvo strachem.¹

Na základě králova bědování nad smrtí uruckého přítele nařídil právě urucký vládce Gilgameš, aby se na jeho území konaly smuteční slavnosti.² Je tedy možné, že hromadné prožívání smrti spojené s truchlením začali lidé organizovat okolo 3. tisíciletí před naším letopočtem. Ovšem v Mezopotámii se nedařilo hroby nalézt. Králové totiž nechtěli, aby jejich hrobky byly vidět nebo aby se vědělo, kde leží. Věřilo se, že když člověk umře, stává se součástí nadpřirozeného světa a získává též nadpřirozenou moc. Zvyklosti ohledně pohřbívání jsou pro celou oblast mezopotámských dějin poměrně charakteristické. Tělo se položilo do mělké jámy a bylo skrčené. Dále se do hrobu pokládaly dary pro bohy a předměty pro osobní potřebu zemřelého. Ovšem to se týkalo movitějších rodin. Ti z chudších vrstev kladli do hrobu pouze hrst stěpů.³

1.2 Staroegyptské zvyky

Pokud byla zmíněna posmrtná existence zemřelé osoby, pak je třeba hovořit i o Egyptě. Například místo odpočinku prošlo v Egyptě vývojem od jam s nízkým

¹ SÍGL, Miroslav. *Co víme o smrti*. Praha: EPOCH, 2006, 414 s. ISBN 8087027116, s. 35.

² Ibidem, s. 36.

³ Ibidem, s. 37.

rovem až po čtyřboký jehlan z kamenných opracovaných kvádrů. Egyptanům s odchodem duše do světa mrtvých pomáhala Kniha mrtvých. Když se z ní recitovalo při obřadech, duch snáze přešel na druhý břeh.⁴ Král byl ovšem v archaické době považován za svatého a nedotknutelného, a tudíž se tedy stávalo, že pokud skonal, byly na jeho památku vykonávány též lidské oběti. Někdy se jednalo i o 600 lidí.⁵ Hrobky panovníků byly bohatě zdobné nástěnnými malbami, které vypovídaly o životě panovníka a též o jeho budoucím posmrtném životě. Těla se uchovávala v sarkofázích a bylo zvykem do prostoru k zemřelému klást dary pro bohy a pro soukromou potřebu zemřelého. Byly tam též dány předměty, jež používal za svého života. Tělo bylo mumifikováno, orgány byly vyjmuty a vloženy do keramických nádob.

1.3 Antická říše

Podle nejstarších představ tráví duch svůj život v podobném světě, jako je ten, který opustil. Duch mrtvého zůstává blízko živých lidí a sám přebývá pod zemí. Poměrně velmi dlouho se věřilo i představě, že duše zůstává se svým tělem i po smrti nadále spojená. Že se s ním rodí, a proto je ani smrt neoddělí. Tyto představy se odrazily i v pohřebních rituálech, kdy se tělo ukládalo do hrobu, protože se věřilo, že se do něj ukládá i něco živého. Když obřad skončil, tak přítomní zvolali třikrát jméno zemřelého. Též na hrob kladli nápis i informaci, že zde odpočívá člověk. Volali: Necht' je ti země lehká! Tyto slovní obraty se dochovaly dodnes. Stejně jako v jiných zemích starověku i zde pohřbívali společně se zemřelými i věci, které by mohl potřebovat.⁶

Po smrti blízkého člověka měl jeho příbuzný povinnost se starat o jeho potřeby, nosit mu jídlo a pítí. Zemřelí byli pokládáni za posvátné bytosti. Zajímavé je, že mezi mrtvými se nedělal rozdíl a nebyla to výsada velkých mužů. Ovšem nedělal se ani rozdíl mezi zlým a dobrým člověkem. Každý se po smrti stal božským.⁷

⁴ SÍGL, Miroslav. *Co víme o smrti*. Praha: Epoque, 2006, 414 s. ISBN 8087027116, s. 37–39.

⁵ JOCKENHÖVEL, Albrecht, ed. *Dějiny světa: globální dějiny od počátků do 21. století*. 1, Základy globálního světa od počátku do roku 1200 př. Kr.. Přeložil Jiří PONDĚLÍČEK, přeložil Jan HLAVIČKA. Praha: Vyšehrad, 2012, 475 s. ISBN 978-80-7429-241-5, s. 170.

⁶ FUSTEL DE COULANGES, Numa Denis a Jan SOKOL. *Antická obec*. Přeložil Jitka BRYKSÍ, přeložil Kateřina MIKŠOVÁ, přeložil Jan SOKOL. Praha: SOFIS, 1998, 390 s. ISBN 8090243975, s. 13–19.

⁷ *Ibidem*, s. 20–21.

V obydlí každého občana (Řeka i Řimana) se nacházel oltář. Na něm se vždy musela nacházet trocha popela a uhlí, které nesmělo nikdy vyhasnout. Oheň přestal hořet pouze tehdy, pokud ho neměl kdo udržovat, tedy vymřela celá rodina. Vyhaslý oheň znamenal vyhaslou rodinu. Oheň byl brán jako něco božského, musel být čistý, dřevo, které se do něj přihazovalo, muselo být speciálně vybrané. Nesměl se do něj vhodit žádný nevhodný předmět a přinášelo se sem jídlo a víno. Zároveň se v jeho přítomnosti nesměl konat žádný nečistý čin (zločin, dokonce ani sexuální styk). Rodina se i k ohni modlila.⁸

1.4 Středověká kultura

Když člověk přemýšlí o smrti, nejspíše by jí chtěl mít rychle za sebou. Ve středověku ovšem byl názor odlišný. Člověk v té době považoval rychlou a nepředvídatelnou smrt za to nejhorší, co se mu mohlo stát.⁹ Proto zde měl Bůh své velké místo. Měl totiž zajistit před takovou smrtí ochranu. V této době lidé rozdělovali smrt na různé druhy, například duchovní smrt se spojovala s peklem. Předtuchy nebo zjevení byly něco, co se bralo velmi vážně a co mělo blízkou souvislost s vírou. Jednalo se například o zjevení ducha, třeba jen ve snu. Většinou to předznamenávalo smrt. Tyto představy se týkaly pouze prostého lidu, vzdělanci se k tomuto tvrzení příliš nepřikláněli. Ovšem tvrzení, že smrt umí varovat, se předávalo v lidovém světě z generace na generaci.

Aby měla smrt čas varovat, nesmí být tedy náhlá. Rychlá smrt byla jistou podobou božího hněvu. Z tohoto pravidla existovala výjimka, jež se týkala vojáků a rytířů, kteří byli pro společnost vzorem. Než se člověk vydal na druhý břeh, byly pro něj ve středověku podstatné poslední modlitba a pomazání, které doprovázely další náboženské zvyky (například zpověď). Na hrobech se nenacházela jména.¹⁰

⁸ FUSTEL DE COULANGES, Numa Denis a Jan SOKOL. *Antická obec*. Přeložil Jitka BRYKSÍ, přeložila Kateřina MIKŠOVÁ, přeložil Jan SOKOL. Praha: SOFIS, 1998, 390 s. ISBN 8090243975, s. 25–30.

⁹ NEDOROSTEK, Josef. *Etika ctností v tradici Ars moriendi a možnost její aplikace v současné péči o umírající*. 2020, 74 s. (215 952 znaků). Diplomové práce. Univerzita Palackého, Katedra systematické teologie. Vedoucí práce Dominik Opatrný.

¹⁰ MARTÍNEK, Daniel. *Tabuizace smrti v současné české společnosti*. Č. Budějovice, 2017. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Zdravotně sociální fakulta, s. 15.

1.5 Novověk

V patnáctém století byla smrt důležitým tématem, a to především díky černé smrti, která se rozšířila v Evropě. V té době byla vydána kniha s názvem *Art moriendi* (umění umírat). Šlo o jistý návod a průvodce, jak pracovat se smrtí. Jsou zde tipy, které pomohou příbuzným i umírajícím. Jednalo se v té době o velký ústupek církve, která totiž rodinám výhradně poskytovala duchovní správu nad jejich příbuznými. Spíš šlo ale o to, aby církve ulevila svým povinnostem a přenesla odpovědnost na rodinu a umírajícího jedince. Tato skutečnost byla pro někoho ještě děsivější. Vědomí, že spásu a posmrtný život teď mají ve vlastních rukou.¹¹

Co se pohřbívání týče, v šestnáctém století začali mít vesničané stálé hroby. Jednalo se ovšem o ty zámožnější. Ve středověku byl vesnický občan pokládán do mělkého hrobu a jeho kosti, když z nich zmizelo všechno maso, byly často vybrány a odhozeny do márnice. Pro život ve vesnici se stal ústředním bodem kostelní hřbitov.¹²

V té době se smrt též stala poměrně veřejnou událostí, když se hrobník dozvěděl o smrti, zazvonil na zvon podle toho, kdo umřel (žena, muž, dítě), a potom zazvonil tolikrát, kolik bylo zemřelému let. Panovala zde sousedská solidárnost, všichni se sešli k rodině zemřelého a pomáhali jí s přípravami. Na začátku devatenáctého století se začaly tyto služby profesionalizovat.¹³

Smrt po devatenáctém století bychom mohli brát jako něco, co lidi přijali mezi sebe, naučili se s tím žít a už se tolik nebáli. Věděli totiž, jak s ní nakládat.¹⁴

1.6 Současnost a smrt

Hroby už nejsou tím, co současný člověk vyhledává. Už ho neláká být pohřbený pod zemí a být na pospas okolním živlům. Místo toho více než 72 % lidí

¹¹ KERRIGAN, Michael. *Historie smrti: pohřební zvyky a smuteční obřady od starověku do současnosti*. Přeložil Vladana PILLEROVÁ. Praha: vydal D-Consult v nakladatelství Deus, 2008, 187 s. ISBN 978-80-87087-55-8, s. 139–140.

¹² Ibidem, s. 141.

¹³ Ibidem, s. 143.

¹⁴ MARTÍNEK, Daniel. *Tabuizace smrti v současné české společnosti*. Č. Budějovice, 2017. bakalářská práce (Bc.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, s. 16.

zvolí možnost spálení.¹⁵ To ovšem není to jediné, co se mění. Mění se také zacházení s popelem. Dříve se vsypal do urny a uložil se například do Zahrady vzpomínek, které byly součástí krematorií, nebo byl označen cedulkou a uložen v zemi, zároveň byl ušetřen rozkladu.¹⁶

Dnes už si ovšem lidé popel svých milovaných odnášejí domů mnohem častěji než v minulosti a zemřelý obvykle vysloví přání, že nechce být připoután k místu náhrobku. Touží po místě, které by vystihovalo jeho život, například oblíbený výhled, hora, louka. Jedná se o aspekty, které daného člověka vystihují a je důležité je posmrtně připomenout. Například u mužů sportovců je častým přáním, aby pozůstalí rozprášili popel zemřelého na poli jeho působnosti.¹⁷

1.6.1 Tabuizace smrti

Vývoj jistého tabu smrti by se dal přiřadit k dvacátému století, kdy se změnilo postavení smrti ve společnosti. Na smrt se lidé dívali jako na nějakou ohavnost, něco, co ve svém životě nechtějí. Umírající již nedožil své dny v obklopení rodiny, ale ve většině případů umíral sám v nemocnici. Povinnosti, jež se týkají starosti o umírajícího, se přesunuly z rodiny na zdravotní personál. Emoce, které jsou silně spjaty se smrtí, musel člověk projevovat soukromě. Tento přístup je typický pro průmyslovou Evropu, severní Ameriku a i Anglii.¹⁸

1.6.2 Smrt a rodina

I dnes, a především v rodině, je smrt něco, o čem se nemluví. Například když starý a nemocný člověk téma smrti (většinou té své) nadhodí, tak místo rozhovoru na dané téma je odbyt frázemi typu, aby takhle nemluvil nebo aby to nepřivolával a podobně. Často nejsou tato slova vyslovena z důvodu uklidnění mluvčího, ale z důvodu vlastního obelhávání. Další důvod, proč lidé s nemocnými nemluví, je ten, že nechtějí nemoc připomínat. Často si neuvědomují, že nemocný umírající člověk

¹⁵ KERRIGAN, Michael. *Historie smrti: pohřební zvyky a smuteční obřady od starověku do současnosti*. Přeložil Vladana PILLEROVÁ. Praha: vydal D-Consult v nakladatelství Deus, 2008, 187 s. ISBN 978-80-87087-55-8, s. 180-184.

¹⁶ Ibidem, s. 180-184

¹⁷ KERRIGAN, Michael. *Historie smrti: pohřební zvyky a smuteční obřady od starověku do současnosti*. Přeložil Vladana PILLEROVÁ. Praha: vydal D-Consult v nakladatelství Deus, 2008, 187 s. ISBN 978-80-87087-55-8, s. 180-184.

¹⁸ Ibidem, s. 17.

má obavy, které potřebuje sdělovat. Místo toho se ocitá v izolaci. Nakonec to v rodině dopadne tak, že i umírající neventiluje svoje pocity z důvodu, aby rodinu příliš nezatěžoval.¹⁹

Jak tedy mluvit o smrti v rodině? Nejdůležitější je mluvit otevřeně, srozumitelně a upřímně. Milosrdnou lží se lidi naopak cítí být zrazeni. Co když ale dojde na dítě?

Mluvit s dětmi o smrti a vést s nimi rozhovor je obtížné a velmi citlivé. Dospělí často nevědí, jak odpovědět na otázky dítěte, a proto se jim snaží vyhýbat. Občas se stane, že se člověk rozhodne, že odpověď není potřeba. Dalo by se to považovat za další tabu. S dítětem se o smrti nemluví. Ovšem i dítě potřebuje odpovědi. Jak tedy s dítětem komunikovat?²⁰

Pokud se dítě zeptá na otázky týkající se smrti, může nás to zprvu vyděsit. Vědomě či nevědomě mu dáváme najevo, že tohle téma je nežádoucí, ovšem měly bychom se snažit vytvořit pro něj prostředí, kde jsou veškeré otázky vítány a kde se na ně odpovídá otevřeně. Důležité je si uvědomit, že děti citlivý rozhovor na téma smrti zvládnou, ale musí se s nimi komunikovat na úrovni, která odpovídá jejich věku. Důležité je mluvit pravdu, pokud děti poznají, že je jim předkládána lež, následky budou horší a může následovat ztráta důvěry.²¹

Komunikace v rodině by měla být taková, aby každý byl v bezpečí se svými otázkami a aby všem byly zodpovězeny otázky upřímně a láskyplně.

¹⁹ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. V Praze: Paseka, 2016, 287 s. ISBN 978-80-7432-747-6, s. 27.

²⁰ GOLDMAN, Linda. *Jak s dětmi mluvit o smrti*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015, 87 s. ISBN 978-80-262-0819-8, s. 6-7

²¹ *Ibidem*, s. 10–22.

2 Inspirační zdroje

2.1 Expresionismus

Ze začátku měl být výraz expresionismus považován za výraz antiimpresionistických tendencí, které se objevovaly všude po světě kolem roku 1905.²² Jedná se o typy obrazů, které používají barvy a linie symbolicky a emotivně. Jedná se opravdu o jakýsi opak impresionismu, vzhledem k tomu, že u impresionismu jsou zachyceny pocity člověka z okolí, kdežto u expresionismu se autor ve své malbě soustřeďuje na vlastní osobnost a vyjadřuje své vlastní pocity a postoje. Expresionismus je velmi subjektivní a jeho počátky můžeme hledat v tvorbě Vincenta van Gogha, Paula Gauguina, u symbolistů a u skupiny nabistů. Stejně jako fauvisti experimentují expresionisté s účinky čistých barev.²³ U expresionismu je zajímavé, že na rozdíl od jiných uměleckých avantgard dvacátého století, neexistují jeho manifesty. Je to proto, že hnutí samo o sobě nesnáší sdružování, které je příliš programatické a omezuje malířovu individuální svobodu. Co by bylo možné považovat za manifest, je přednáška z roku 1917 O expresionismu v poesii od Kasimira Edschmida, ovšem na výtvarné umění nebyl napsán žádný.²⁴

2.1.1 Edvard Munch

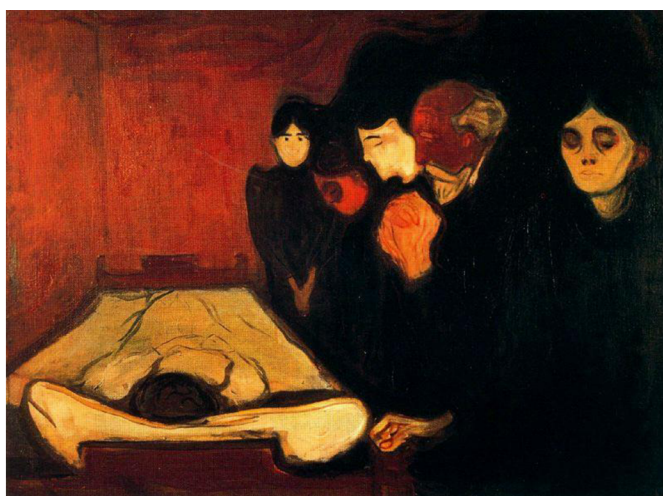
Norský malíř a grafik, který obohatil svět o fascinující malby. Jeho dětství nebylo zrovna veselé, provázela to smrt matky a složité psychické stavy otce, kdy se obával, že je zdědí. Jeho malbu provázela studia na malířské škole v Oslu, později odjel od Paříže, kde byl ovlivněn Paulem Gauguinem a Vincentem van Goghem. Jeho život provázely tragédie a duševní problémy. Došlo i ke zkolabování díky neustálým pitkám, které byly doprovázeny halucinačními vizemi. Často se obracel k násilnostem. Nakonec musel být hospitalizován na dobu osmi měsíců.

²² POMAJZLOVÁ, Alena, ed. *Expresionismus a české umění: 1905-1927*. Přeložil Ivan VOMÁČKA. Praha: Národní galerie, 1994, 373 s. ISBN 807035814, s. 29.

²³ DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Přeložil Miroslav KOLÁČ. Praha: Nakladatelství Slovart, 2002, 304 s., 266 il. ISBN 8072094025, s. 70–71.

²⁴ DE MICHELI, Mario a Miroslav MÍČKO. *Umělecké avantgardy dvacátého století*. Přeložil Vladimír MIKEŠ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964, 378 stran, 48 stran černobílé obrazové přílohy. Teorie a kritika, 17. svazek. ISBN (Vázáno), s. 253.

Jeho tvorba odráží jeho život, projímá se jí strach, nemoc a smrt. Jeho díla jsou často provázaná a propojená v cykly, které často vznikaly i několik let. K oblíbeným tématům se pravidelně během svého života vracel.²⁵

Obrázek 1 Edvard Munch, U lože mrtvé

2.2 Neoexpresionismus

„Začalo se mi dělat špatně ze vši té čistoty a zachtělo se mi vyprávět příběhy.“²⁶

Philip Guston

Jednalo se o jeden z mnoha postmoderních proudů, které se začaly projevovat koncem 70. let 20. století a souvisel částečně s nespokojeností s minimalismem, konceptualismem a funkcionalismem. Neoexpresionisté nesouhlasili s chladným a racionálním přístupem těchto proudů, jež zdiskreditovaly například subjektivitu, figurativnost, vzpomínky, psychologii, sexualitu nebo narativnost. Poprvé se tento termín začal usazovat v Německu na začátku 80. let 20. století pro označení nové malby, kterou prosazovali umělci jako například Georg Baselitz (1938), Anselm Kiefer (1945), Sigmar Polke (1941) a Gerhard Richter (1932). V Německu byli neoexpresionisté nazýváni Neue Wilde (tedy Nové šelmy).²⁷

Obsah toho termínu je ovšem velmi široký na to, aby označoval pouze jednu specifickou skupinu, proto se jedná spíše o společnou tendenci umělců než

²⁵ Edvard Munch (1836-1944) | Skandinávský dům. *Skandinávský dům* | *Skandinávský dům* [online]. Dostupné z: <http://www.skandinavskydum.cz/edvard-munch-1836-1944/>

²⁶ DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Přeložil Miroslav KOLÁČ. Praha: Nakladatelství Slovart, 2002, 304 s., 266 il. ISBN 8072094025, s. 276.

²⁷ *Ibidem*, s. 276.

o specifický styl (dříve na počátku 20. let 20. století u expresionismu tomu tak bylo). Byly zde určité techniky a tematické podobnosti, které je spojovaly. Z hlediska materiálů se jedná o věci hmatatelně smyslově pojaté, drsné, energické a emocionálně expresivní. Co se týče tématu, tak tito autoři se ponořují hluboko do sebe a do minulosti a zabývají se buď kolektivními, nebo osobními vzpomínkami. Malíři tohoto stylu jsou znalí historie malířství a také z ní čerpají. Používají ve své tvorbě tradiční materiály a témata. Proto je u nich cítit jasný vliv expresionismu, informelu, surrealismu a abstraktního expresionismu.²⁸

2.2.1 Georg Baselitz

Německý malíř, grafik a sochař, velmi významná osobnost, která ovlivnila dvacáté století. Měl hluboký vliv na mezinárodní hnutí. Jeho tvorba se zaměřuje na trauma druhé světové války, která je spojená se smrtí a čerpá z její tragédie. Vytvořil si umělecký slovník, který je inspirován díly předků, ovšem i přesto zůstal velkým individualistou. Své kompozice maluje obráceně od 70. let 20. století. Jeho tvorba se pohybovala mezi abstrakcí a figurací. Zkoušel malovat prsty, což vybízelo k volnějšímu použití barev a materiálů.²⁹

Obrázek 2 Georg Baselitz, Ložnice, olej a uhlí na plátně

²⁸ DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Přeložil Miroslav KOLÁČ. Praha: Nakladatelství Slovart, 2002, 304 s., 266 il. ISBN 8072094025, s. 279.

²⁹ Thaddaeus Ropac [online]. Dostupné z: <https://ropac.net/artists/28-georg-baselitz/>

2.3 Transavangarda

Jedná se o italskou podobu neoexpresionismu, kterou tímto způsobem pojmenoval v říjnu roku 1979 italský kritik Achille Bonito Oliva, v článku v časopise *Flash Art* (v češtině to znamená za hranicemi avantgardy). Od té doby se tento název využívá pro specifickou skupinu děl, která vznikala v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. Autory byla skupina umělců, mezi něž patří Sandro Chia (1946), Francesco Clemente (1952), Enzo Cucchi (1949) a Mimmo Paladino (1948). Jedná se o tvorbu, která je specifická návratem k malbě, která má v sobě jistou násilnost výrazu, ale zároveň se vyznačuje nádechem romantické nostalgie po minulosti. Pomocí barev, smyslnosti a určitého dramatu ve svých malbách upozorňují autoři na pocity pravé radosti z opětovného užívání strukturálních a expresivních vlastností malířských materiálů.³⁰

Svým názvem chtěl Achille Oliva poukázat na to, že výše zmínění umělci překročili vymezené hranice a už nejsou v prostoru avantgardy 20. století. Ve svém umění se též snaží zpochybnit minimalistické tendence a konceptuální umění. Je též možné, že se ve svém umění autoři odkazovali na rysy stylu *Arte povera*. Umělci italské transavangardy s radostí používali malbu jako výtvarný prostředek, který už někteří považovali za mrtvý. Jejich tvorba čerpá z italského kulturního dědictví, kombinuje tvarové a obsahové tradice minulosti.³¹

2.4 Individuální umělci – světoví výtvarníci

Tyto výtvarníci jsou zde uvedeni, protože jsou spojeni s praktickou částí práce, ať už obsahově, tematicky, nebo technicky. Uvedení autoři pracují s tématem rodiny a vztahů, ve své tvorbě používají fotografii (dokumentární) a využívají malířské prvky, které jsou blízké praktické práci.

2.4.1 Gerhard Richter

Jedná se o německého malíře, který se narodil v první polovině 20. století. Nemohl tedy uniknout vlivu nacistického Hitlera a válečných událostí. On sám byl

³⁰ DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Přeložil Miroslav KOLÁČ. Praha: Nakladatelství Slovart, 2002, 304 s., 266 il. ISBN 8072094025, s. 282.

³¹ *Ibidem*, s. 282.

stejně jako jeho otec zapleten s nacisty a jako mladý byl členem Hitlerjugend, ovšem jejich ideologii on sám nezastával. Téma druhé světové války se v jeho dílech často objevuje.

Jedná se o velmi všestranného umělce, který má snahu zobrazovat skutečnost co nejvěrnějším způsobem. Je známý svými kombinacemi médií, a to konkrétně malby a fotografie.³²

Gerhard Richter je v mnoha směrech velmi inspirativní umělec, věnuje se své vlastní minulosti i minulosti vlastního národa. Zde jsem si vzala příklad z malby *Strýček Rudy*, kterou věnoval Lidicím.³³ Malba totiž na první pohled připomíná černobílou fotografii a její rozmlžení by se dalo přirovnat k fotografické momentce, které i já ve své tvorbě využívám, proto je mým vzorem.

Obrázek 3 Gerhard Richter, *Strýček Rudy*, olej na plátně

2.4.2 David Hockney

David Hockney je britský malíř a jeho tvorba je zařazována mezi Pop-Art hnutí. Když se přistěhoval do Kalifornie, začal tvořit obrazy, které ho proslavily. Jednalo se především o série plaveckých bazénů a zavlažovačů na trávu. Později

³² Gerhard Richter | *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=625

³³ Kontroverzní německý malíř Gerhard Richter slaví narozeniny. Jeho dílo najdeme i v Lidicích - NN Magazine. *N&N - NN Magazine* [online]. Copyright © 2018 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/kontroverzni-nemecky-malir-gerhard-richter-slavi-narozneniny-jeho-dilo-najdeme-i-v-lidicich/>

se věnuje i fotografii a vytváří fotomontáže, kdy fotil jeden objekt svým polaroidem z různých uhlů a potom je následně lepil dohromady.³⁴

V tvorbě toho umělce jde vidět radost ze života, byl to člověk, který se rád bavil. Jeho práce jsou velmi osobní a emočně založené. Ve svých dílech často zobrazuje postavy sedící nebo stojící, které k sobě mají určitý vztah, ať už milostný, nebo rodinný. Postavy na plátnech spolu komunikují, ale přitom komunikují i s divákem a nutí ho, zamyslet se nad jejich nevyřčeným dialogem. Netradičně zde používá sudého čísla počtu figur a jsou zde tedy zachyceny dvojportréty. Tyto série na diváka působí velmi klidným dojmem rodinné fotografie, ale nutí ho i přemýšlet nad významem. V jeho tvorbě jsem se inspirovala zobrazováním figur, tím, jak spolu komunikují, a zároveň i tím, jak z jeho pláten vycházejí další otázky.

Obrázek 4 David Hockney, Pan a Paní Clarkovi a Percy, olej na plátně

Obrázek 5 David Hockney, Moji rodiče, olej na plátně

³⁴ David Hockney | *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=314

2.5 Individuální umělci – čeští výtvarníci

2.5.1 Vladimír Birgus

Jedná se o českého fotografa a vysokoškolského profesora. V jeho rodině se nikdo uměleckými pracemi nezabýval, byl tedy první. Pokud se jedná o jeho začátky v oblasti fotografování, tak se přikláněl spíše k dobové aktuální angažované fotografii. Později však od ní opustil a v období první poloviny 70. let 20. století začal jeho zájem směřovat k fotografii dokumentární. Byl jedním z průkopníků, jenž přešel od fotografie s jasným obsahem do metaforických a méně čitelných rovin. Jeho fotografie se staly více subjektivní, jeho metafory často mají symbolizovat jistý lidský smutek nebo pocity vykořeněnosti.³⁵

V jeho fotografiích nacházím jisté malířské ozvěny, které se mi staly inspirací. Též jsem se rozhodla pracovat s dokumentární fotografií, kterou následně transformuji pro svou vlastní potřebu. V jeho tvorbě je možné nalézt jistou státnost, i když by mělo jít o zachycení dokumentu, kdy se zde předpokládá pohyb. Tenhle kontrast, který cítím z jeho tvorby, působí, jako by zastavil čas. Je zde jisté spojení v tom, co se já snažím docílit ve svých obrazech a co vidím v jeho dílech. Zastavit čas.

Obrázek 6 Vladimír Birgus, Berlín, fotografie

³⁵ [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11928066317-vladimir-birgus-fotograf-kurator-pedagog/>

Obrázek 7 Vladimír Brigus, Kyrgystán, fotografie

2.5.2 Petr Malina

Petr Malina je český malíř, který se narodil roku 1976. Východiskem pro jeho první malířské práce byly fotografie, které tvořily jistý základ jeho dalšího uměleckého procesu. Ve svých obrazech zachycuje živou realitu, například zachycení chatařské krajiny.³⁶

Tento umělec mě zaujal svým idylickým pojetím obrazů a tím, že pracuje s jednoduchými formami. Ve svých pracích vychází z fotografie a v jeho dílech je jasně cítit koncentrace na lidskou figuru, kterou velmi cítím i ve své vlastní tvorbě. Bližší k mému vyjádření jsou mi ovšem jeho menší formáty, kde jsou viditelné jisté malířovy emoce, kdežto u velkých formátů je viditelný distanc mezi ním a zobrazovaným tématem.

Obrázek 8 Petr Malina, Dark Show, olej na plátně

³⁶ MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2001*. VII., L-Mal. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2001, 343 s. ISBN 8086171124, s. 321.

2.5.3 František Ronovský

Jedná se o českého malíře, který se narodil roku 1929 v Praze. Je představitelem nové figurace. Na začátcích své tvorby se zaměřil na figuru a vztahy figury k obrazové kompozici. Později v padesátých letech 20. století se uchýlil k technice enkaustiky, kdy začal malovat řadu kaváren a dokonce i aktů. Tuto techniku použil i v obrazech Kalvárií. Jedná se o scény osudového lidského dramatu. Jeho tvorba prošla mnoha podobami, které vedly od malování ve stylu realismu až po nefigurativní malířství, ke kterému se ale později v sedmdesátých letech vrátil zpět. Jednalo se o jeho obrazy z Paříže a sérii vzpomínek na loučení. Ve své tvorbě zobrazoval i rodinný život. Posléze začal drammatizovat děj a používal jemnou karikující nadsázku, díky níž odhaloval existenciální pocity, charakter a emoce lidí. Jeho obrazy vycházejí z něj samotného, jsou tedy velmi osobní. Na jeho rodině mu záleželo, dlouhá léta ve své tvorbě zobrazoval svou zemřelou matku. V osmdesátých letech začal používat na svou dobu poměrně novou techniku akrylu. Posléze začal techniku enkaustiky a akrylu kombinovat.³⁷

V jeho díle, dle mého názoru, pociťuji silné emoce a vyjádření pomocí malířova rukopisu. Inspirovala jsem se především v zobrazování tváří, to, že jsou jen v náznaku stínů a nejsou zpracovány příliš detailně, vzbuzuje ještě více pocit, že dané figuře se nachází jisté tajemství života. V jeho figurálních obrazech lze často zpozorovat, že využívá lichého čísla tři. Mám na mysli tedy kompozici složenou ze tří lidských figur, kterou jsem uplatnila ve dvou svých dílech.

Obrázek 9 František Ronovský, Muži jsou na vojně, akryl na sololitu

³⁷ MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2004*. XIII., Ro-Se. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2004, 365 s. ISBN 8086171191, s. 41–42.

2.5.4 Aleš Hudeček

Hudeček je český malíř, který patří mezi kmenové umělce ostravské scény. Momentálně vyučuje na střední umělecké škole v Ostravě. K jeho tvorbě neochvějně patří fotografie, jak už nalezené, tak jeho vlastní, které potom reinpretuje do malby. Často se jedná o fotografie dokumentárního charakteru například z různých výtvarných ateliérů. Jeho malba je ve své podstatě převážně figurální. Ze začátku pracoval s rozvinutím kresebných prací a v jeho dílech hrála výraznou roli černá obrysová linie.³⁸

Co se týče jeho pozdější tvorby, tak autor často figury jakoby vytrhne z přirozeného prostředí a zasadí je do něčeho neurčitého, bez náznaku většího prostoru. Figury se tak často vznášejí v určité neutralitě. Pozadí je zde obvykle abstraktně a lazurně zpracované, což je v kontrastu s figurami, které jsou naopak zpracovány poměrně detailně a pastózně. Tento princip zasazení figur do ne úplně vyplněného pozadí jsem se rozhodla využít i ve své tvorbě společně s jeho častým využíváním obrysových linek.

Obrázek 10 Aleš Hudeček, Tajný plán, akryl na plátně

2.6 Venitas

Výstava Venitas byla v roce 2021 uvedena v galerii Dox. Odkazovala na smrt a umírání a zdůrazňovala toto téma jako jedno z významných v současné tvorbě. Apelovala na to, že i když se v současné společnosti témata umírání a smrti stávají

³⁸ Artlist - databáze současného umění: Aleš Hudeček. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ales-hudecek-2590/>

více izolovanými, tak v umělecké tvorbě je toto téma stále přítomno. Níže je uvedeno několik vystavujících umělců.³⁹

2.6.1 Václav Jirásek

Jedná se o českého fotografa, který je původem z Karviné. Při svých studiích se věnoval též malbě i grafice. V jeho tvorbě lze nalézt krajinu, portréty, ale též fotografie architektury. Je spoluzakladatelem fotografické skupiny Bratrstvo. K jeho fotografiím přistupuje jako malíř nebo amatér.

V roce 2006 vznikl cyklus *Industria*, kde dokumentoval interiéry zaniklých továren. Jedná se o velkoformátové fotografie, kde se kromě architektury objevuje i zátiší a detaily portrétů dělníků. Pracuje zde s tématem *memento mori*, ovšem toto téma použil i dříve ve stejnojmenném díle z roku 1996.⁴⁰

Obrázek 11 Václav Jirásek, *Industria*

2.6.2 Daniel Pitín

Jedná se o českého malíře, který se zařazuje do okruhu lipské a klužské školy. Především tvoří figurální a architektonické kompozice. Jedná se zde často o jistý konflikt iluze a světla. Toto téma je prostoupeno ve většině jeho děl. Často se pohybuje na hranici prostorové abstrakce, kde parafrázuje různé filmové úryvky

³⁹ DOX – Vanitas. *DOX* [online]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/vanitas?fbclid=IwAR0IV7uYTtDh776TvOxEcqIHIEBEkt1bdlwIfqhwsXoEFZVw02tua--7ehc>

⁴⁰ Artlist - databáze současného umění: Václav Jirásek. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vaclav-jirasek-2503/>

nebo výřezy z děl starých mistrů. Preferuje ve svých obrazech to, že jsou nejasně čitelné.⁴¹

Obrázek 12 Daniel Pitín, Křik

2.6.3 Martin Gerboc

Malíř, který žije a pracuje momentálně na Slovensku. Jeho momentální inspirací jsou obrazy od Francisca Goyi a dále čerpá z morbidních obrazů fašistického Německa třicátých let. Jeho uměleckým záměrem je zachycení zvěrstva, které je ovšem ve své podstatě jiné, než zachycoval Goya. Pokud se podíváme na dnešní dobu, tak tyto sadomasochistické tendence jsou v současnosti jistým druhem rozkoše. V jeho umění se též setkáváme s prolínáním více dějů najednou.⁴²

Obrázek 13 Martin Gerboc, St. Sebastian

⁴¹ Artlist - databáze současného umění: Daniel Pitín. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/daniel-pitin-873/>

⁴² MARTIN GERBOC | *Galerie Miro* [online]. Copyright © [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://galeriemiro.cz/artist/martin-gerboc/>

Didaktická část

Jako budoucí pedagog výtvarné výchovy, ať už na základní škole, střední škole nebo uměleckých školách, vím, že nejdůležitější je to, co si děti z hodiny odnesou, a ne výsledek, kterého docílí. Protože umění je vysoce subjektivní a velmi otevřené, trůfám si říct, že přímo nehodnotitelné. Tudíž mým hlavním cílem v hodinách, které jsem se svými žáky absolvovala, jsem se snažila docílit toho, aby si zkusili něco jiného, co by je bavilo a zároveň by se mohli něco nového naučit.

Co se týče mého tématu, trochu jsem se bála odezvy, protože na první pohled je smrt pro všechny velmi depresivní a hodně tabuizovaná a ve školách se o ní moc nemluví. Zvolila jsem proto nenápadnější úkoly, které ovšem ve své podstatě smrt v jisté formě zahrnují a nutí žáky o ní aspoň trochu přemýšlet. Jistě lze k tomuto tématu v jiných předmětech přistupovat otevřeněji, aniž by docházelo ke kritice. Jedná se například o biologii, výchovu ke zdraví, ale i historii.

Myslím si, že smrt a především smrt, která se nás osobně týká a je z naší rodiny, je pro nás určitě velmi podstatná a jako pedagogové se s ní můžeme setkat, ať už osobně, nebo u žáka, který o někoho přišel. Myslím si, že plno pedagogů zastává názor, že smrt do výuky určitě patří, ale nejsou plně připraveni diskutovat toto téma.

Největší problém, který já osobně pozoruji, jsou sami rodiče. Emočně silná témata podle nich patří jen do okruhu nejbližší rodiny. Jistě je pochopitelné, že rodina nechce ventilovat své problémy a strasti, ale je důležité, aby děti byly schopny o smrti mluvit bez problémů tak, aby ji byly schopny přijmout jako součást života.

Moje první nápady, které jsem chtěla praktikovat na Základní umělecké škole Leoše Janáčka v Havířově, byly velmi úzce spjaty se smrtí, ale bohužel jsem je musela změnit, protože se uvádějící učitelka příliš bála reakce rodičů. Proto byly zvoleny mírnější formy.

V didaktické části je podporována hlavně myšlenka, kterou žák ve své tvorbě použije, a také na rozvoj malířských schopností studentů v oblasti temperového malířství (pozn. jedná se bohužel o školní temperové barvy). Byl kladen důraz na způsob užití barev a vnímání jejich výrazových prostředků, jako je krytí, pastózní schopnosti, ale i lazurní možnosti barvy, a v neposlední řadě také na míchání barev a barevné kontrasty.

Didaktická část zahrnuje tři úkoly, které jsou rozděleny do devíti příprav na vyučování. Každý úkol zahrnuje tři přípravy. Je to proto, že se jedná o základní uměleckou školu, kde se na úkol dá vyčlenit mnohem více času. Zapojeny byly tři skupiny dětí, z nichž každá plní jeden úkol.

3 Parafráze uměleckého díla

3.1 3 přípravy

3.1.1 1. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let, jedná se o velkou místnost s projektorem, lavicemi a židlemi.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří nastoupili v září tohoto roku poprvé.

Téma hodiny:

Parafráze umělecké díla.

Výukový cíl tematického celku (časová náročnost 9 výukových jednotek):

Žáci budou schopni samostatně namalovat parafrázi předem vybraného díla, přičemž dokáží parafrázi vysvětlit a uvést 5 příkladů. Při práci na malbě budou ochotni spolupracovat.

Vzdělávací cíle:

Žáci dokáží popsat, co je to parafráze, a vyjmenují její umělce, nakreslí samostatně návrh a jsou schopni pracovat v tichosti.

Cíle pedagoga:

Chápání a vnímání možnosti využití cizího uměleckého díla ve vlastním výtvarném projevu. Rozvoj výtvarného vyjadřování. Vyspělejší práce s malířskými technikami. Srovnání způsobu malby návrhu a hlavní práce. Chápání výtvarných projevů umělců.

Motivace:

Žákům bude promítnuta ukázka různých parafrází z dějin umění, budou sem přidány i vtipné momenty pro pobavení, žáci budou seznámeni s malbou významných osobností z dějin umění.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádobky na vodu.

Organizace a struktura hodiny:

V úvodu učitel přivítá žáky a sdělí jim cíle hodiny a svá očekávání, co se týče výstupu. První hodina ze tří bude věnována především ukázce parafrází a umělcům, kteří se jí věnovali (bude trvat přibližně čtyřicet pět minut), následně žáci obdrží papíry A4, štětce a připraví si barvy. Bude jim vysvětleno, jak se kreslí návrh na závěrečnou práci. Na jeden stůl pedagog vyskládá vytisknuté obrazy, které žáci budou následně parafrázovat. Důležité je, že každý obraz, který bude žákům nabízen, bude ve své podstatě mít něco společného se smrtí. Žáci si jeden obraz vyberou a ten jim bude následně vysvětlen. Pro přípravu návrhu bude připravená i prezentace, aby žáci lépe pochopili, co se po nich chce. Díky tomu, že si vytvoří návrh, jsou schopni hned přemýšlet o kompozici a způsobu tvorby, ale mohou si i předpovědět barevnost. Zde se klade důraz na skicovitost a kompozici. Na konci hodiny je třeba ji zhodnotit, nezbytný je úklid učebny.

Informace pro pedagoga k teoretické části (ve zkratce):

Co je to parafráze? Vědomé napodobení cizího uměleckého díla nebo stylu, na rozdíl od kopie nebo falza není autorovou snahou vydávat cizí dílo za své. Pouze operuje s prvky, které někdo použil před ním.

Co je to remake? Reflektuje současnou dobu a aktuální problémy, převádí vybraný motiv do současnosti.

Ukázky:

Francis Bacon: Zachycuje stísněný prostor a v něm lidské tělo, jeho lidé jakoby prožívali nějaké vnitřní drama. Expresivní malíř, který často deformuje těla. Jedná se o novou figuraci období 50. až 60. let 20. století. Parafrázuje obraz od Velazquéze, Innocent X.

Pablo Picasso: Španělský malíř a sochař, je považován za zakladatele kubismu. Prošel si různými obdobími (modré, růžové, analytický kubismus, syntetický kubismus). Ukázka parafráze: Dvorní dámy od Diega Velazquéze.

Marcel Duchamp: Výrazná osobnost 20. století, je považován za zakladatele konceptuálního umění, proslul svými readymade. Parafrázoval Monu Lisu od Leonarda da Vinci, která byla laciným tiskem reprodukce, na který francouzský

avantgardista roku 1919 přimaloval knírek a napsal tam nápis l. h. o. o. q. (význam vysvětlit podle uvážení).

Jean-Michel Basquiat: Americký malíř, který se dříve věnoval graffiti, jež podepisoval SAMO (vysvětlit podle uvážení). Jedná se o neoexpresionistu. Blízký přítel Andyho Warhola, bojoval se závislostí na drogy. Parafrázoval Monu Lisu od Leonarda da Vinci.

Bedřich Dlouhý: Jedná se o českého malíře a profesora na Akademii výtvarných umění v Praze. Parafrázoval dílo od Jana Vermeera, jedná se o Krajkařku. Bedřich se parafráze zhostil tak, že z díla udělal ironicko-humornou aktualizaci a pojmenoval ho Krajkař.

Forma komunikace:

Učitel při tvorbě nijak výrazně nezasahuje do procesu, sleduje vývoj a popřípadě zasáhne u žáků, kteří zadání nepochopili, nebo ho potřebují dovysvětlit. Je nápomocen, co se týče technologické potřeby. Důvodem, proč by pedagog neměl příliš zasahovat, je to, aby nenarušil tvůrčí proces a neposkvěrněnost dětské tvorby.

Ukázka několika použitých obrazů k parafrázi:

- Edvard Munch – U lože mrtvé
- Egon Schiele – Dívka a smrt
- Emil Nolde – Ukřižování
- John Everett Millais – Ofélie
- Karel Purkyně – Sova sněžná
- Leonardo da Vinci – Sv. Jan Křtitel

Obrázek 14 Návrh 1

Obrázek 15 Návrh 2

3.1.2 2. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let, velká učebna s lavicemi a židlemi.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Parafráze umělecké díla.

Vzdělávací cíle:

Žáci zvládnou napnout papír na desku za pomoci učitele a vytvořit podmalbu. Jsou ochotni při práci spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Motivace:

Žákům bude promítnuta prezentace, jež bude obsahovat videa s ukázkami týkající se tvorby na plátno a na papír a způsobu napnutí. Následně se prezentace bude zabývat podmalbami, kde budou zmíněná jména například Rembranta nebo Petra Brandla a ukázka jejich podmaleb.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádobky na vodu, houbičky, desky, papírová lepicí páska.

Organizace a struktura hodiny:

Na začátku hodiny pedagog sdělí žákům své cíle a v rychlosti připomene, na čem pracovali minulou hodinu. Následně jim vysvětlí postup napínání papíru na mokro. Až budou mít všichni pláto napnuté a bude se čekat na uschnutí, učitel se posadí s do kruhu a formou rozhovoru je požádá, ať každý představí svůj návrh a vysvětlí svůj záměr. Následně žáci přenesou svůj návrh na papír a začnou s vlastní tvorbou. Na konci hodiny je třeba ji zhodnotit, nezbytný je úklid učebny.

Forma komunikace:

Učitel se snaží příliš nezasahovat do výuky, během hodiny obchází žáky a sleduje je.

3.1.3 3. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let, velká učebna s lavicemi a židlemi.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Parafráze umělecké díla.

Vzdělávací cíle:

Žáci jsou schopni pracovat a bez učitele malbu dokončit. Při instalaci práce jsou ochotni spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Motivace:

Žákům bude při výuce puštěna hudba, což může navodit tvůrčí myšlení a uvolnit stres.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádoby na vodu, řezák.

Organizace a struktura hodiny:

Na začátku hodiny učitel sdělí žákům své cíle. V poslední hodině se bude apelovat na dokončení díla, ovšem nebude přímo žáky tlačit. Učitel připraví k tvorbě relaxační hudbu, aby snížil stres, který bývá při dokončování práce.

Závěr hodiny:

Na konec hodiny bude zařazena diskuze, kde každý položí papír na zem a bude muset své dílo obhájit před ostatními, žáci budou poslouchat a následně klást dotazy na dotyčnou osobu, která dílo obhajovala. Pedagog si připraví otázky předem.

Příklady otázek:

Jak se ti malovalo? Proč sis zvolil tuto kompozici? Přemýšlel jsi dopředu, jak budeš klást barvy na sebe? Co si myslíš o své obrazové předloze? Má smrt význam i ve tvém obraze? Je v práci použitý nějaký symbol? (Pokud ano, jaký?).

Obrázek 16 Parafráze Egon Schiele

Obrázek 17 Parafráze Millais, Ofélie

Obrázek 18 Parafráze Karel Purkyně, Sova sněžná

Obrázek 19 Parafráze Edvard Munch, U lože mrtvé

4 Umělecká satira

4.1 3 přípravy

4.1.1 1. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Cíle pedagoga:

Lidská postava zasazena do určitého děje a prostředí, vystižení proporcí, pohybu, myšlenky děje, rozvíjení barevného citění, výtvarné vyjádření situací pomocí fantazie, rozvoj představivosti tvořivosti při vyjádření dějového celku, krása pohybu.

Téma hodiny:

Umělecká satira.

Výukový cíl tematického celku (časová náročnost 9 výukových jednotek):

Žáci budou schopni samostatně namalovat satiru na Erbenovu báseň Polednice, přičemž dokážou satiru vysvětlit a uvést 5 příkladů uměleckých děl, kde se satira vyskytuje. Při práci na malbě budou ochotni spolupracovat.

Motivace:

Žákům budou promítnuté ukázky autorů, kteří tvoří satiru v rámci dějin umění. Následně uslyší báseň Polednice. Ke konci vyučování jim bude představen film Polednice, který je součástí zfilmované Kytice. (Je to na konci z toho důvodu, aby při tvorbě návrhů nebyli vizuálně ovlivněni).

Vzdělávací cíle:

Žáci dokážou popsat, co je to satira, a vyjmenovat její umělce, nakreslit samostatně návrh a jsou schopni pracovat v tichosti.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádoby na vodu, prezentace, vytištěnou báseň pro každého ze studentů.

Organizace a struktura hodiny:

Na začátku hodiny učitel sdělí cíle své třídy. Následně přibližně třicet minut bude probíhat výklad u tabule s ukázkami z dějin umění. Poté se pustí mluvená část Polednice. Po jejím skončení učitel klade žákům otázky a zjišťuje, jestli zadání rozuměli. Následně jim rozdá papíry velikosti A4 a seznámí je s tím, jak má takový návrh vypadat. Dbá se na skicovitost a kompozici. Kontroluje zároveň, jestli žáci pracují podle zadání a u návrhů jsou viděny prvky satiry. Na závěr bude hodina zhodnocena a proveden úklid.

4.1.2 2. příprava**Třída:**

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Umělecká satira.

Vzdělávací cíle:

Žáci dokážou napnout papír na desku s pomocí učitele, přičemž zvládnou vyjmenovat pomůcky k napnutí a jeho postup, a vytvořit podmalbu, přičemž jsou ochotni při práci spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Dřevěné desky, papírová páska, barvy, štětce, palety, návrhy z předchozí hodiny.

Organizace a struktura hodiny:

Na začátku hodiny jim pedagog sdělí cíle a v rychlosti připomene, na čem pracovali minulou hodinu. Následně jim vysvětlí postup napínání papíru namokro. Až budou mít všichni napnuto a bude se čekat na uschnutí, učitel formou rozhovoru v kruhu žáky požádá, ať každý představí svůj návrh a vysvětlí záměr. Následně žáci přenesou svůj návrh na papír a začnou s vlastní tvorbou. Na závěr bude hodina zhodnocena a proveden úklid.

4.1.3 3. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Umělecká satira.

Vzdělávací cíle:

Žáci jsou schopni pracovat a bez učitele malbu dokončit. Při společném hodnocení jsou ochotni se zapojit do diskuze.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádoby na vodu.

Organizace a struktura hodiny:

V úvodu hodiny žákům pedagog sdělí cíle. Rozdá jim rozpracované práce a připraví pomůcky k jejich dokončení. Na konci hodiny bude vyčleněn čas na závěrečnou diskuzi. Učitel bude mít otázky předem připravené. Žáci se nehlásí, sdělují své myšlenky a názory podle svého zájmu.

Otázky učitele:

Jak se ti pracovalo? Bavilo tě to, co jsi dělal? Co si myslíš o Polednici? Jaký je tvůj postoj k mámě a dítěti? Jak ses cítil, když jsi maloval něco takového? V čem spočívá tvoje satira?

Obrázek 20 Satira Polednice 1

Obrázek 21 Satira Polednice 2

Obrázek 22 Satira Polednice 3

5 Co se mění a co zůstává, memento mori

5.1 3 přípravy

5.1.1 1. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Co se mění a co zůstává, memento mori.

Žáci si vyzkouší práci na jedno téma, avšak motiv je čistě na jejich fantazii. Cílem je jistění, že někdy i když máme prakticky úplnou svobodu výběru, je občas velmi těžké si vybrat. Další cíle: žáci se zaměří na konceptuální umění, experimentování s linií, vyjádření citově expresivního psychického stavu, vztahu, sociálního jevu, rozvoj chápání výtvarných projevů současných malířských umělců, proces pečlivých studií přes výtvarné varianty k abstrakci.

Výukový cíl tematického celku (časová náročnost 9 výukových jednotek):

Žáci dokáží vysvětlit pojem memento mori a konceptuální umění a na vybrané téma vytvořit malbu na papír, kterou budou schopni při společném hodnocení okomentovat.

Vzdělávací cíle hodiny:

Žáci dokáží vysvětlit pojem memento mori a konceptuální umění a samostatně načrtnout návrh na určené téma, přičemž budou ochotni spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádobky na vodu.

Motivace:

Ukázka umělců, kteří pracují konceptuálně. Zároveň ukázka uměleckého spektra, jak se dá dané dílo pojmout. Krátké video na téma kých v umění. Možnost velké svobody ve vyjadřování.

Organizace a struktura hodiny:

Pedagog přednese třídě cíle a následně jim promítne prezentaci s připravenými ukázkami a prezentaci týkající se podmalby a jak má být tvořen návrh. Vysvětlí jim pojem memento mori. Upozorní žáky, že nezáleží na formě, ale na obsahu daného díla. Jasně stanoví požadovaný cíl, tedy aby žáci o svém díle dokázali mluvit a obhájit si jej. Následně rozdá papíry a žáci se pustí do tvoření návrhu. Učitel pomáhá žákům v případě problémů. Klade se důraz na to, aby bylo jasné, že žádný z nápadů není špatný a fantazii se meze nekladou. Učitel koriguje pouze to, jestli žák se drží daného tématu. Na konci vyučování vymezi čas na úklid.

Příprava pro pedagoga na teoretickou část (ve zkratce):

Co je to pojem memento mori? Co je to kých v umění?

Jak se tvoří obraz? Co je to návrh?

Krátký přehled umělců, kteří ve svém díle odkazují na memento mori, nebo na téma: Co se mění a co zůstává.

Carravagio: Italský malíř, označován za zakladatele naturalismu 17. století.

Zátiší s ovocem: Jedno z prvních zátiší, na kterém je použit motiv memento mori (nechat děti, ať přemýšlí kde).

Daniel Balabán: Český malíř a vysokoškolský pedagog. Vedoucí katedry malby na fakultě umění v Ostravě.

Výprodej: Obraz kde je zobrazena řada manekýnů. Móda je jednou z věcí, která se v průběhu času neustále mění, ale potřeba se oblékat zůstává.

Aleš Hudeček: Český výtvarník, malíř a pedagog na střední umělecké škole v Ostravě, obor užitá malba.

Konverzace: Myšlenky, to je to, co se neustále mění a kmitá a nikdy se nezastaví. Ovšem to, co zůstává, je naše potřeba o věcech přemýšlet. Názory se ovšem časem mohou změnit.

Ivana Lomová: Česká kreslířka a malířka. Ze začátku je pro ni typické použití prvků české grotesky.

Kalifornští kluci: Změna pohledu na nahé tělo, přesněji více ženského pohledu ve filmech, v obrazech. Dříve muži na plátnech nebyli tak svalnatí jako dnes. Teď je to zásluhou ženského vlivu na tvorbu nejen uměleckou.

Olbram Zoubek: Byl jeden z nejvýznamnějších českých sochařů 20. století.

Pomník obětem komunistů na Petříně: Jedná se též o upomínku na smrt a utrpení, tentokrát z pohledu sochaře.

Obrázek 23 Návrhy třídy

5.1.2 2. příprava

Třída:

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Co se mění a co zůstává, memento mori.

Vzdělávací cíle:

Žáci dokáží napnout papír na desku s pomocí učitele a vytvořit podmalbu, jsou ochotni při práci spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádoby na vodu.

Organizace a struktura hodiny:

Pedagog přednese třídě cíle hodiny. S žáky připraví pomůcky na napínání papíru a společně s nimi úkon provede. Mezitím, kdy papír bude schnout, si žáci sednou do kruhu a představí své nápady ostatním ve třídě. Až papír uschne, žáci začnou s podmalbou. Učitel se snaží příliš nezasahovat do tvůrčího procesu.

5.1.3 3. příprava**Třída:**

Žáci 11–15 let.

Vstupní úroveň:

Většina žáků už má za sebou více než jeden ročník ZUŠ, ovšem najdou se tam i takoví, kteří poprvé nastoupili v září tohoto roku.

Téma hodiny:

Co se mění a co zůstává, memento mori.

Vzdělávací cíle:

Žáci jsou schopni pracovat samostatně a malbu dokončit. Při společném hodnocení dokáží svou práci okomentovat a jsou ochotni u toho spolupracovat.

Metody:

Výklad, instruktáž.

Pomůcky:

Temperové barvy, bílé papíry A4 a B2, štětce, palety, nádoby na vodu.

Organizace a struktura hodiny:

Pedagog sdělí žákům cíle vyučovací jednotky. Připomene, že je nutno během těchto tří vyučovacích hodin práci dokončit. Připraví pomůcky a rozdá rozmalované práce na deskách. Pro uvolnění atmosféry lze pustit hudbu. Učitel obchází žáky v delším intervalu, aby jim dal dostatečný čas na to, aby namalovali větší část obrazu. Snaží se nechat co největší prostor tvůrčímu procesu a fantazii. Na konci vyučování žáci obhajují svou práci. Je zde prostor k otázkám.

Připravené otázky:

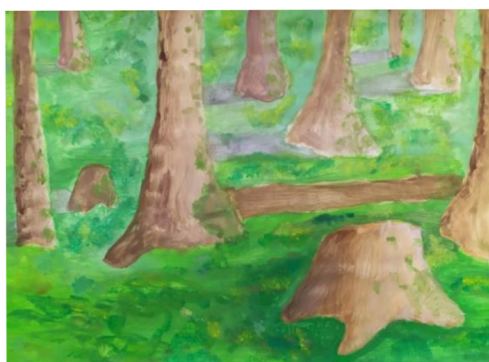
Jak se ti na toto téma malovalo? Co tě na tom bavilo/nebavilo? Proč sis vybral tuto formu? Co si o své práci myslíš? Naplnila tvé očekávání? Bylo těžké přijít s nápadem?

Obrázek 24 Hrad zborcený minulostí

Obrázek 25 Socha vojáka zarostlá mechem

Obrázek 26 Ničení lesů

Obrázek 27 Změna oblečení

Obrázek 28 Dlaň s listem

Praktická část

6 První myšlenky

Smrt je něco, co nikdy nezmizí, něco vždycky zůstane mezi námi, ať chceme nebo ne. Kdykoliv jsem řekla, že chci pracovat s motivem memento mori, nesetkávala jsem se s úspěchem. I pro mě to byla výzva. Tomuto tématu jsem věnovala pozornost i dříve a chtěla jsem se k němu znovu vrátit. Otázkou bylo: Jak? Chtěla jsem se vyvarovat největšího nebezpečí tohoto tématu, a to je již výše zmiňovaný kýč. Bohužel ten je u vyjádření tématu smrti v umění i v životě velmi používaný. Mým plánem nikdy nebylo zobrazovat lebky, kříže, rakve a podobné věci spojované se smrtí.

Rozhodla jsem se přestat přemýšlet o smrti pouze v jednom směru, a to o smrti osob. Hledala jsem ji jinde a našla jsem ji ve starých domech. Ne v těch zachovalých, ale v domech zničených, zarostlých, obývaných bezdomovci. V nich cítím největší odezvu bývalého života. Člověk se v nich prochází a na zemi najde zbytky nábytku, nebo dokonce starou fotografii. V tom jsem spatřovala největší odezvu minulosti. Ve věcech, které jsem tam našla, ale i ve stavbě jako takové. Především pokud si tou stavbou nový život našel cestu. Je zde viditelné, jak příroda nakonec poráží člověka. Nebyla jsem samozřejmě sama, kdo nachází zájem o takové stavby. Podnětem se mi stal tzv. Urbex (Urban exploration), díky nimž a stránkám, které jsou k dispozici, lze najít stavby, na které je dávno zapomenuto. Úskalím tohoto průzkumu je, že se často jedná o soukromé stavby, kde přístup není povolen nebo není bezpečný.

Obrázek 29 Urbex, návrh, akryl na papíře

Obrázek 30 Urbex, návrh 2, akryl na papíře

Ovšem i po první fascinaci a několika návrzích jsem se rozhodla toto téma opustit. Chybělo mi zde něco osobního, co, jak jsem zjistila už průběhu mého uměleckého působení, ve svých dílech potřebuji. Zvolila jsem si tedy, že budu pracovat se svými rodinnými fotografiemi. Často, když jsem doma, si vezmu stará alba a listuji si rodinou historií. Některé fotografie jsou černobílé, jiné barevné, ale pořád nedokonalé. Některé detaily jsou rozestřeny do jakési šmouhy. Tato zobrazovaná nedokonalost, kterou způsobila starší technika, mi přišla přitažlivá, a rozhodla jsem se ji zobrazit, ale ve větším provedení. Vytvořit jakési záblesky minulosti naší rodiny. Chtěla jsem, aby mé obrazy byly jako bych listovala rodinou minulostí, aby vytvářely jakési odkazy na to, co bylo, co už se nevrátí. V těch fotografiích já osobně spatřuji své memento mori. Je to připomínka toho, že každý člověk, tu je na světě jen určitý čas a měl by na to myslet a snažit se žít tak, aby to stálo za to. Právě tyto chvíle jsou zachycené fotografií.

Obrázek 31 Babička, akryl na papíře

Obrázek 32 Spánek, akryl na papíře

Obrázek 33 Odpočinek, akryl na papíře

Obrázek 34 S panenkou, akryl na papíře

6.1 Materiály a skici

Zprvu jsem své nápady zachycovala na papír, šlo především o skicák a volné papíry různé gramáže. Také jsem se zpočátku nesoustředila jen na malbu, chodila jsem ven s fotoaparátem a snažila se zachytit své pocity z navštívených míst. Na počáteční skici jsem zvolila potřeby, které se hodí i do plenéru, jako například akvarel nebo tuš. Vyhovuje mi u toho flexibilita a gesto, jež při malbě barva vytvoří. Při tvorbě skic mi nešlo o přesnou modelaci figur nebo zachycení budov, ale o vystižení pocitu ze zobrazovaného motivu. U několika prací jsem i zkoušela přivřít oči, abych práci viděla ve skvrnách a schovala detaily. Dominuje zde tmavá linka na barevném pozadí.

Svoji diplomovou práci jsem vypracovala na dřevěném blindrámu s křížem. Jako plátno jsem použila bavlnu, vzhledem k předchozí zkušenosti s mixem lnu a bavlny jsem se rozhodla pro jednotný materiál. Plátno bylo vypnuté akrylovým šepsem a zvolila jsem pro aplikaci na plátno akrylové barvy, v minulých letech jsem s nimi byla nejvíce spokojená a jejich pružnost a možnosti mě přesvědčily, že budou pro mou práci nejvhodnější. Akryl má ovšem problémy při schnutí, a to v tom, že ztrácí hloubku odstínu a barvy pastelování. Tento problém se dá napravit přidáním patřičných médií, v mém případě lesklého akrylového média.

Obrázek 35 Skica taneční, pastelky na papíře

6.2 Technika a barevnost

Sněžila jsem se pracovat velmi gesticky a expresivně, protože mým cílem bylo, aby v zobrazovaných fotografiích, na kterých nejsem, bylo něco ze mě. Sebe jsem tam tedy vložila skrze styl malby, který bych řekla, je už pro mě dost osobitý. Zvolila jsem tedy expresivní formu projevu, a i když mám ráda poměrně jasné barvy, v těchto pracích využívám tlumené barevnosti. Důvodem je, že i když se člověk dívá na staré fotografie s radostí, někde uvnitř smutní díky vzpomínkám, které v sobě fotografie nesou.

Poprvé jsem pracovala s tak velkým formátem, ovšem způsob zachycení si tento rozměr žádal. Na nanášení barev jsem vybrala velké štětce a barvy míchala ve velkém kýblu. Přemýšlela jsem i o zásahu prstů, což jsem později zamítla s tím, že se mi líbí čistě štětcová malba. Zároveň jsem i v projevu na plátne chtěla zachovat jistou lineárnost u figur a volnou štětcovou tvorbu v pozadí.

6.3 Finální práce

Počáteční myšlenkou bylo, že se práce bude skládat například ze sedmi menších formátů, ovšem nakonec jsem přistoupila ke třem větším, které více vyhovovaly obsahu. Dvě práce jsou na šířku a jedno na výšku, což je proto, aby byl při instalaci dodržen jistý rytmus. Dle mého názoru je tento způsob instalaci zajímavější a nabourá se pouze horizontální linie.

Na všechny svá plátne jsem zvolila světle okrový podklad, chtěla jsem, aby mi plátne dávala pocit jakéhosi skicáku, na který jsem připravena zachycovat své

myšlenky, pocity a vzpomínky. Tento podklad jsem nanášela na některých místech až ve třech vrstvách, abych potlačila strukturu plátna, čímž se efekt umocnil.

Taneční

Co se týče obrazu žen v dlouhých šatech, jednalo se o fotku, která mě hned zaujala svou skvělou kompozicí a tím, jak jednoduše byla zachycena. Nebylo pro ni vůbec potřeba jisté zasazení do prostoru, a proto jsem se ho v tomto případě rozhodla také vynechat a ustálit figury na zemi jen pomocí prostého stínu pod jejich nohama. Dle mého pocitu jsou zde figury tak dominantní, že si vystačí samy o sobě.

Jako pozadí jsem zvolila kombinaci zelené, modré a žluté, které jsem expresivně mísila do sebe, a tím vložila do obrazu jistou bouři, jako protest k fotografii, která zachycovala taneční prostředí a prostory, které byly velmi výrazně v socialistickém stylu.

Už ve svých dřívějších dílech jsem si oblíbila obrysovou linku jako prostředek, který v mé umělecké tvorbě nesmí chybět. Často jsem jí ale byla nucena potlačovat, v tomto případě jsem ji ale nechala razantně a dominantně vyznít. K tmavé linii jsem pak do šatů vložila barevné plochy, které linku harmonicky doplňují.

Postava mé maminky je zachycena uprostřed, aby jí byla dopřána patřičná důležitost, kterou v mém životě má. Je to též jediná postava, která je otočená čelem a vyzývá k jisté komunikaci s divákem, vtahuje nás do děje.

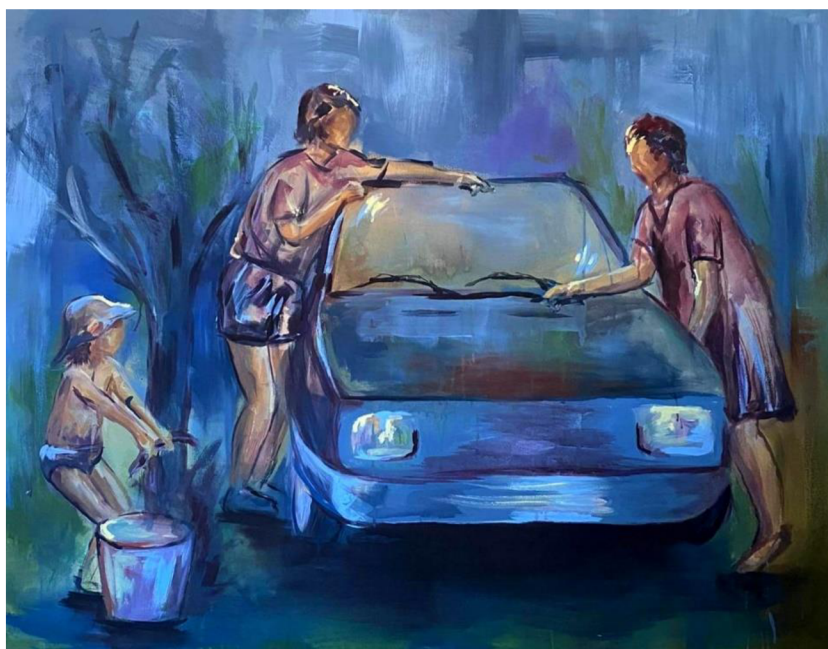

Obrázek 36 Taneční, akryl na plátně

Horký letní den

Zde jsem začala opět expresivním pozadím, poté jsem se rozhodla, že je třeba zdůraznit pocit prostoru, proto je vlevo načrtnut strom. Dále jsem opět figury usazovala pomocí jejich stínů a díky tomu získaly jistou zemitost. Jedná se o kompozici tří postav, kde je použita trojúhelníková kompozice (jedná se o spojení jejich hlav). Velkou váhu jsem přikládala též zobrazenému autu, protože když jsem byla dítě, zobrazené auto pro nás velmi moc znamenalo a pojí se s ním plno vzpomínek. Všichni jsme brečeli, když muselo být zlikvidováno. Myslím, že to byla pro mě poslední neživá věc, ke které jsem cítila takové silné pouto. Jedná se o zachycení všední situace, a to konkrétně rodinné mytí auta před bytem v Orlové. Snažila jsem se tuto situaci zachytit jemně s rozmazaným viděním, a to z toho důvodu, že když se tato situace udála, byla jsem velmi malá a mé vzpomínky jsou rozmazané. To mělo být podpořeno jistou skicovitou malbou a oproštěním se od valérovitého způsobu tvorby.

Název sice zní Horký letní den, ovšem zvolila jsem spíše studenou barevnost, právě protože to má být spojené s chladnou emoci toho, že když se na fotografii podívám, cítím závan minulosti a toho, co už mezi námi není. Toho, že už se nevrátí to, že nejsme děti, to že rodiče už spolu nikdy auto mýt nebudou tímto způsobem.

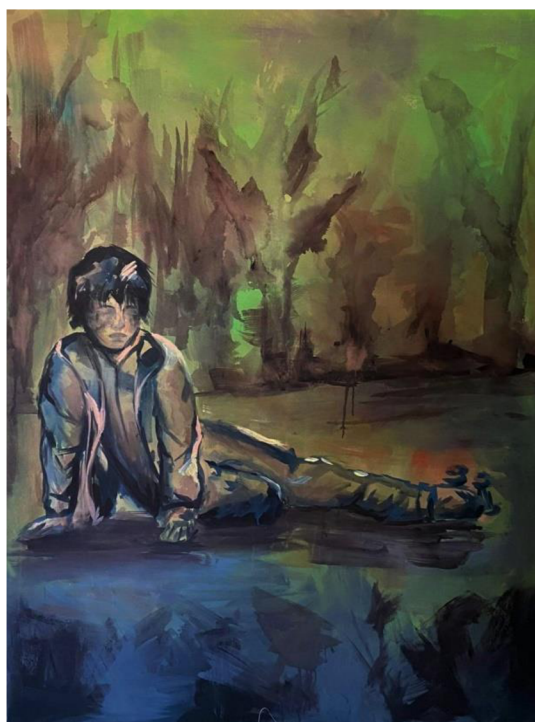
Obrázek 37 Horký letní den, akryl na plátně

Na předměstí

U tohoto obrazu jsem jemně vybočila ze své linie. Nejen, že je formát na výšku, ovšem došlo i zde k jemnému naznačení prostoru a pozadí. Další změnou je to, že je zobrazena pouze jedna figura, která je otočena směrem k divákovi a je tak zajištěna komunikace s další osobou. Důvodem je, že postava mi přišla dostatečně silná, aby mohla stát sama o sobě.

Barevnost jsem používala jako spojení dvou ostatních obrazů, především modré a zelené, tak aby série působila harmonicky. Jedná se o obraz malého děvčátka, které upadlo na bruslích. Tuto fotografii jsem vybrala, protože zachycuje mou vlastní podobu s maminkou v dětském věku. Zároveň mi vyhovovala vyfocená kompozice.

Pro pozadí byl zvolen lazurní styl, aby se stromy do sebe více vpily a působily tak, že jsou v dáli. Popředí jsem zpracovala více pastózně, aby vystoupilo do popředí. Figuru jsem modelovala pomocí tmavě modré linie, protože se jednalo o poměrně starou černobílou fotografii a tmavé linky a stíny jsou nejvíce viditelné. Rozhodla jsem se tedy toho ve své tvorbě využít.

Obrázek 38 Na předměstí, akryl na plátně

Závěr

Cílem teoretické části diplomové práce bylo shrnout přístupy lidstva ke smrti a rituály popřípadě změny ohledně emočního stavu v průběhu staletí, a to od starověku, kde byly vyzdviženy etapy jako období Starověkého Egypta, Mezopotámie a antiky (Řecko, Řím). Následovalo stručné shrnutí středověku, novověku až po současnost, kde bylo poukázáno na důležitý přechod, co se týče změny místa posledního odpočinku. Bylo zde zdůrazněno, že lidé již netouží být zakotveni navěky na neutrálním místě, ale chtějí být tam, kde je to definuje.

V další části byly zdůrazněny směry a hnutí, které ovlivnily mou tvorbu, bylo poukázáno na výrazné osobnosti, jak světové, tak i české umělecké tvorby. Ve zkratce byl popsán umělecký směr spojený s jejich osobou, jejich život a tvorba. Jedná se zde například o Edvarda Muncha, Petra Malinu nebo Davida Hockneyho.

Didaktická část se potýkala s problémem tabuizace smrti v českém školství a problémem diskuze s dětmi na toto téma. Žákům byly přiděleny tři úkoly, které sestávaly z devíti příprav na vyučování, přičemž byl vysvětlen proces tvorby a taktika vyučování. Tato část je též doplněna výsledky prací žáků na dané téma.

Praktická část popisuje postup, přípravu materiálu a výběr předlohy, posléze prezentuje výsledky. Vztít si na svá bedra téma smrti pro mě bylo velkou výzvou a snahou nezobrazovat kýč. Došlo k mnoha nápadům a k mnoha obměnám, než jsem došla k požadovanému cíli a výsledku. Prvních mé myšlenky se zaměřily na zobrazení smrti zřetelně, ale nakonec jsem se rozhodla pomýšlet na smrt jako na něco jemného, co se skrývá v pozadí života, ukazuje se ve starých rodinných fotografiích, jde vidět v procesu stárnutí a podobně.

Proto jsem zvolila použít pro svou tvorbu rodinou dokumentární fotografii, jak už z mého života, tak z života mé maminky, která je pro mě vším. Ve své práci jsem dávala velký důraz na můj vlastní malířský rukopis, protože jsem tímto způsobem chtěla vložit svou podstatu do maleb, i když na nich nejsem zobrazena. Po dlouhé cestě skic, přemýšlení, návrhů a diskuzí jsem konečně došla tam, kde jsem chtěla být a se svou prací jsem spokojená.

Anotace

Název práce: Smrt mezi námi

Autor práce: Kateřina Ryšková

Vedoucí práce: Mgr. David Jedlička Ph.D.

Škola: Univerzita Palackého v Olomouci

Počet stran a znaků: 73 stran, 76 463 znaků

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 13

Diplomová práce se zabývá tématem smrti. Postupně přechází ze středověkého vnímání smrti až po současnost s tím, že poukazuje na rituály s ní spojené jako například poslední pomazání a pohřbívání. Otevírá otázku tabu smrti ve společnosti a především tabu hovorů ohledně smrti v rodině a jaké to může mít negativní důsledky na dítě. Diplomová práce uvádí inspirační zdroje pro praktickou práci, které jsou datovány od začátku dvacátého století po současnou uměleckou tvorbu. Vyzdvihuje především expresionismus, neoexpresionismus a italskou transavangardu.

Práce je doplněna o didaktickou část, která obsahuje tři přípravy na vyučování, které jsou rozděleny do devíti částí. Úkoly pro žáky se soustředí především na využití malířských principů a klade se důraz na konceptuální uvažování. Tyto úkoly byly provedeny na ZUŠ Leoše Janáčka a výsledky z toho jsou v této práci prezentovány.

V praktické části se dokládá použití materiálu i technika, dále zde jsou zmíněny prvotní myšlenky a nakonec popsány jednotlivé výsledné práce, tedy tři namalované obrazy na plátně.

Klíčová slova: smrt, umění, rodina

Summary

Title of the thesis: Death between us

Author of the thesis: Kateřina Ryšková

Thesis supervisor: Mgr. David Jedlička Ph.D.

School: Palacky University in Olomouc

Quantity of pages and characters: 73 pages, 76 463 characters

Quantity of attachments: 1

Quantity of used literature: 13

The diploma thesis deals with the topic of death. It gradually moves from the medieval perception of death to the present, pointing to the rituals associated with it, such as last anointing and burial. It opens a taboo question of death in society, especially taboo conversations about death in family and what negative consequences it could have for a child. The diploma thesis lists the sources of inspiration for practical work, which are dated from the beginning of the twentieth century to contemporary art. It mainly highlights Expressionism, Neo-Expressionism and Italian Transavantgarde.

The thesis is supplemented by didactic part containing three preparations for teaching, which are divided into nine parts. Assignments for students focus primarily on the use of painting principles and with emphasis on conceptual thinking. These assignments were performed at Elementary Art School of Leos Janáček and their results are presented in this thesis.

Practical part documents the use of material and technique, then it mentions first thoughts and in the end describes the individual final works, i.e. three painted paintings on canvas.

Keywords: death, art, family

Bibliografické citace

DE MICHELI, Mario a Miroslav MÍČKO. *Umělecké avantgardy dvacátého století*. Přeložil Vladimír MIKEŠ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964, 378 stran, 48 stran černobílé obrazové přílohy. Teorie a kritika, 17. svazek. ISBN (Vázáno).

DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Přeložil Miroslav KOLÁČ. Praha: Nakladatelství Slovart, 2002, 304 s., 266 il. ISBN 8072094025.

FUSTEL DE COULANGES, Numa Denis a Jan SOKOL. *Antická obec*. Přeložil Jitka BRYKSÍ, přeložil Kateřina MIKŠOVÁ, přeložil Jan SOKOL. Praha: SOFIS, 1998, 390 s. ISBN 8090243975.

GOLDMAN, Linda. *Jak s dětmi mluvit o smrti*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015, 87 s. ISBN 978-80-262-0819-8

JOCKENHÖVEL, Albrecht, ed. *Dějiny světa: globální dějiny od počátků do 21. století*. 1, Základy globálního světa od počátku do roku 1200 př. Kr.. Přeložil Jiří PONDĚLÍČEK, přeložil Jan HLAVIČKA. Praha: Vyšehrad, 2012, 475 s. ISBN 978-80-7429-241-5.

JÖCKLE, Clemens. *Memento mori: historie pohřbívání a uctívání mrtvých*. Přeložila Jana ZOUBKOVÁ. V Praze: Euromedia Group - Knižní klub, 2000, 159 s. ISBN 80-242-0108-9.

KERRIGAN, Michael. *Historie smrti: pohřební zvyky a smuteční obřady od starověku do současnosti*. Přeložil Vladana PILLEROVÁ. Praha: vydal D-Consult v nakladatelství Deus, 2008, 187 s. ISBN 978-80-87087-55-8.

MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2001*. VII., L-Mal. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2001, 343 s. ISBN 8086171124.

MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2004*. XIII., Ro-Se. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2004, 365 s. ISBN 8086171191.

MARTÍNEK, Daniel. *Tabuizace smrti v současné české společnosti*. Č. Budějovice, 2017. bakalářská práce (Bc.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta

NEDOROSTEK, Josef. *Etika ctností v tradici Ars moriendi a možnost její aplikace v současné péči o umírající*. 2020, 74 s. (215 952 znaků). Diplomové práce. Univerzita Palackého, Katedra systematické teologie. Vedoucí práce Dominik Opatrný.

NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. V Praze: Paseka, 2016, 287 s. ISBN 978-80-7432-747-6.

POMAJZLOVÁ, Alena, ed. *Expresionismus a české umění: 1905-1927*. Přeložil Ivan VOMÁČKA. Praha: Národní galerie, 1994, 373 s. ISBN 807035814.

SÍGL, Miroslav. *Co víme o smrti*. Praha: Epoque, 2006, 414 s. ISBN 8087027116

Online citace

[online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11928066317-vladimir-birgus-fotograf-kurator-pedagog/>

Artlist - databáze současného umění: Aleš Hudeček. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ales-hudecek-2590/>

Artlist - databáze současného umění: Daniel Pitín. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/daniel-pitin-873/>

Artlist - databáze současného umění: Václav Jirásek. *Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci* [online]. Copyright ©2006 [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vaclav-jirasek-2503/>

David Hockney | *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=314

DOX – Vanitas. *DOX* [online]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/vanitas?fbclid=IwAR0IV7uYTtDh776TvOxEcqIHIEBEkt1bdlwIfqhwsXoEFZVw02tua--7ehc>

Edvard Munch (1836-1944) | Skandinávský dům. Skandinávský dům | Skandinávský dům [online]. Dostupné z: <http://www.skandinavskydum.cz/edvard-munch-1836-1944/>

Gerhard Richter | *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 31.03.2022].
Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=625

Kontroverzní německý malíř Gerhard Richter slaví narozeniny. Jeho dílo najdeme i v Lidicích - NN Magazine. *N&N - NN Magazine* [online]. Copyright © 2018 [cit. 31.03.2022]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/kontroverzni-nemecky-malir-gerhard-richter-slavi-narozneniny-jeho-dilo-najdeme-i-v-lidicich/>

MARTIN GERBOC | *Galerie Miro* [online]. Copyright © [cit. 07.04.2022].
Dostupné z: <https://galeriemiro.cz/artist/martin-gerboc/>

Thaddaeus Ropac [online]. Dostupné z: <https://ropac.net/artists/28-georg-baselitz/>

Seznam obrázků

Obrázek 1 Edvard Munch, U lože mrtvé	15
Obrázek 2 Georg Baselitz, Ložnice, olej a uhlí na plátně.....	16
Obrázek 3 Gerhard Richter, Strýček Rudy, olej na plátně.....	18
Obrázek 4 David Hockney, Pan a Paní Clarkovi a Percy, olej na plátně.....	19
Obrázek 5 David Hockney, Moji rodiče, olej na plátně.....	19
Obrázek 6 Vladimír Birgus, Berlín, fotografie	20
Obrázek 7 Vladimír Brigus, Kyrgystán, fotografie.....	21
Obrázek 8 Petr Malina, Dark Show, olej na plátně.....	21
Obrázek 9 František Ronovský, Muži jsou na vojně, akryl na sololitu	22
Obrázek 10 Aleš Hudeček, Tajný plán, akryl na plátně.....	23
Obrázek 11 Václav Jirásek, Industria.....	24
Obrázek 12 Daniel Pitín, Křik.....	25
Obrázek 13 Martin Gerboc, St. Sebastian	25
Obrázek 14 Návrh 1	30
Obrázek 15 Návrh 2	31
Obrázek 16 Parafráze Egon Schiele.....	33
Obrázek 17 Parafráze Millais, Ofélie.....	33
Obrázek 18 Parafráze Karel Purkyně, Sova sněžná.....	34
Obrázek 19 Parafráze Edvard Munch, U lože mrtvé	34
Obrázek 20 Satira Polednice 1	38
Obrázek 21 Satira Polednice 2	38
Obrázek 22 Satira Polednice 3	39
Obrázek 23 Návrhy třídy.....	42
Obrázek 24 Hrad zborcený minulostí	44
Obrázek 25 Socha vojáka zarostlá mechem.....	44
Obrázek 26 Ničení lesů	44
Obrázek 27 Změna oblečení.....	45
Obrázek 28 Dlaň s listem	45
Obrázek 29 Urbex, návrh, akryl na papíře	47
Obrázek 30 Urbex, návrh 2, akryl na papíře	47
Obrázek 31 Babička, akryl na papíře	48
Obrázek 32 Spánek, akryl na papíře	48

Obrázek 33 Odpočinek, akryl na papíře.....	48
Obrázek 34 S panenkou, akryl na papíře	49
Obrázek 35 Skica taneční, pastelky na papíře.....	50
Obrázek 36 Taneční, akryl na plátně.....	51
Obrázek 37 Horký letní den, akryl na plátně	52
Obrázek 38 Na předměstí, akryl na plátně	53
Obrázek 39 S panenkou, akryl na papíře	I
Obrázek 40 Urbex návrh, akryl na papíře	II
Obrázek 41 Urbex, návrh, akryl na papíře	III
Obrázek 42 S babičkou, akryl na papíře	IV
Obrázek 43 Odpočinek, akryl na papíře.....	V
Obrázek 44 Spánek, akryl na papíře	VI
Obrázek 45 Taneční, akryl na plátně.....	VII
Obrázek 46 Horký letní den, akryl na plátně	VIII
Obrázek 47 Na předměstí, akryl na plátně	IX

Zdroje obrázků

BASELITZ, Georg. Ložnice. *Gagosian.com* [online]. NY: © 2022 Gagosian, 2010 [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://gagosian.com/artists/georg-baselitz/>

BIRGUS, Vladimír. Berlín. *Aktuálně* [online]. Praha: Economia, 1989 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/foto/prestizni-uspech-ceskeho-fotografa-vladimir-birgus-prevezme/r~7f2c2c44b73311e8acf3ac1f6b220ee8/>

BIRGUS, Vladimír. Kyrgyzstán. *Aktuálně* [online]. Praha: Economia, 1989 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/foto/prestizni-uspech-ceskeho-fotografa-vladimir-birgus-prevezme/r~7f2c2c44b73311e8acf3ac1f6b220ee8/>

GERBOC, Martin. St. Sebastian. *Galeriemiro.cz* [online]. Praha: © Galerie Miro 2022, 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://galeriemiro.cz/artist/martin-gerboc/>

HOCKNEY, David. Moji rodiče. *Bozar.be* [online]. Brusel: © 2022 BOZAR. CENTRUM PRO VÝTVARNÁ UMĚNÍ - BRUSEL, 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.bozar.be/en/calendar/sold-out-david-hockney-works-tate-collection-1954-2017>

HOCKNEY, David. Pan a paní Clarkovi a Percy. *Bozar.be* [online]. Brusel: © 2022 BOZAR. CENTRUM PRO VÝTVARNÁ UMĚNÍ - BRUSEL, 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.bozar.be/en/calendar/sold-out-david-hockney-works-tate-collection-1954-2017>

HUDEČEK, Aleš. Tajný plán. *Aleshudecek.blogspot* [online]. Ostrava: Blogger, 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://aleshudecek.blogspot.com/2013/03/>

MALINA, Petr. Dark Show. *Artlist* [online]. Praha: Centrum pro současné umění Praha, 2010 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/dark-show-projekce-7185/>

MUNCH, Edvard. U lože mrtvé. *Odaha.com* [online]. Praha: Tomáš Odaha © 1999-2022, 2015 [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.odaha.com/edvard-munch/reprodukce/umrtniho-loze>

PITÍN, Daniel. Křik. *Artlist.cz* [online]. Praha: Centrum pro současné umění Praha, 2018 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/daniel-pitin-873/>

RICHTER, Gerhard. Strýček Rudy. *N&N* [online]. Praha: Copyright © 2018+ N&N, 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/kontroverzni-nemecky-malir-gerhard-richter-slavi-narozneniny-jeho-dilo-najdeme-i-v-lidicich/>

RONOVSKÝ, František. Muži jsou na vojně. *Artplus* [online]. Praha: Artantiques media, 1995 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/frantisek-ronovsky-2008>

Seznam příloh

Příloha 1 Obrazové přílohy	I
----------------------------------	---

Přílohy

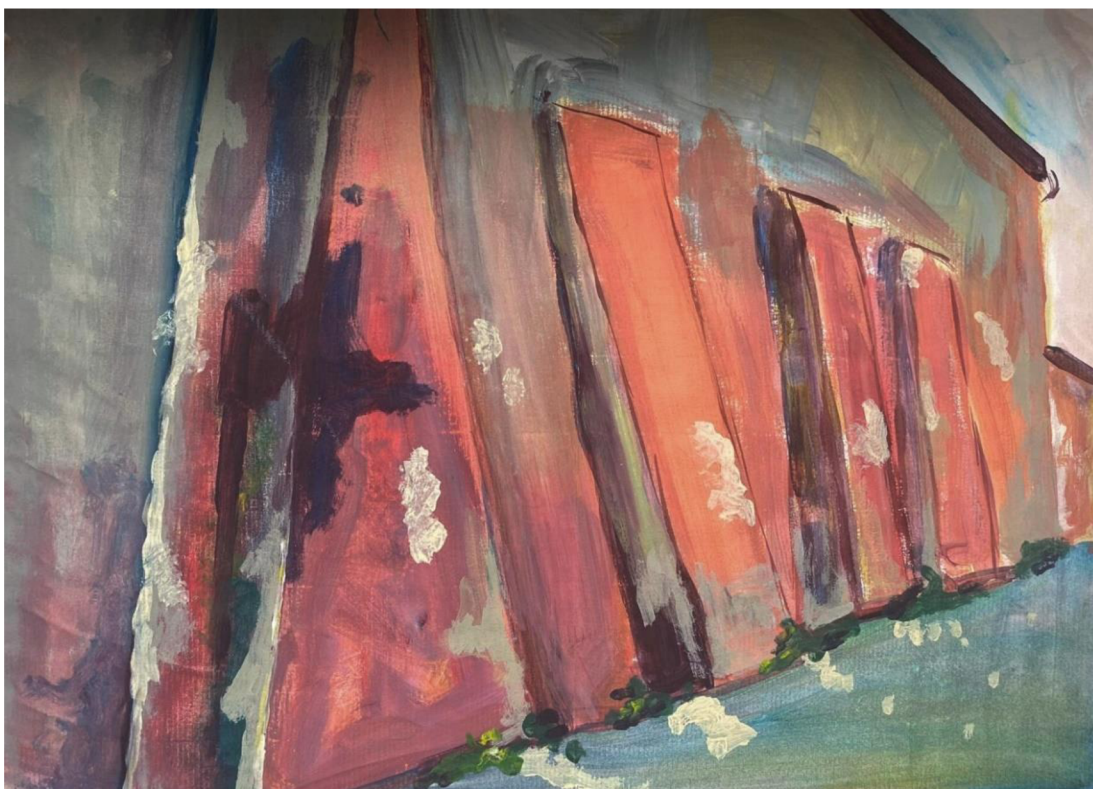
Příloha 1 Obrazové přílohy

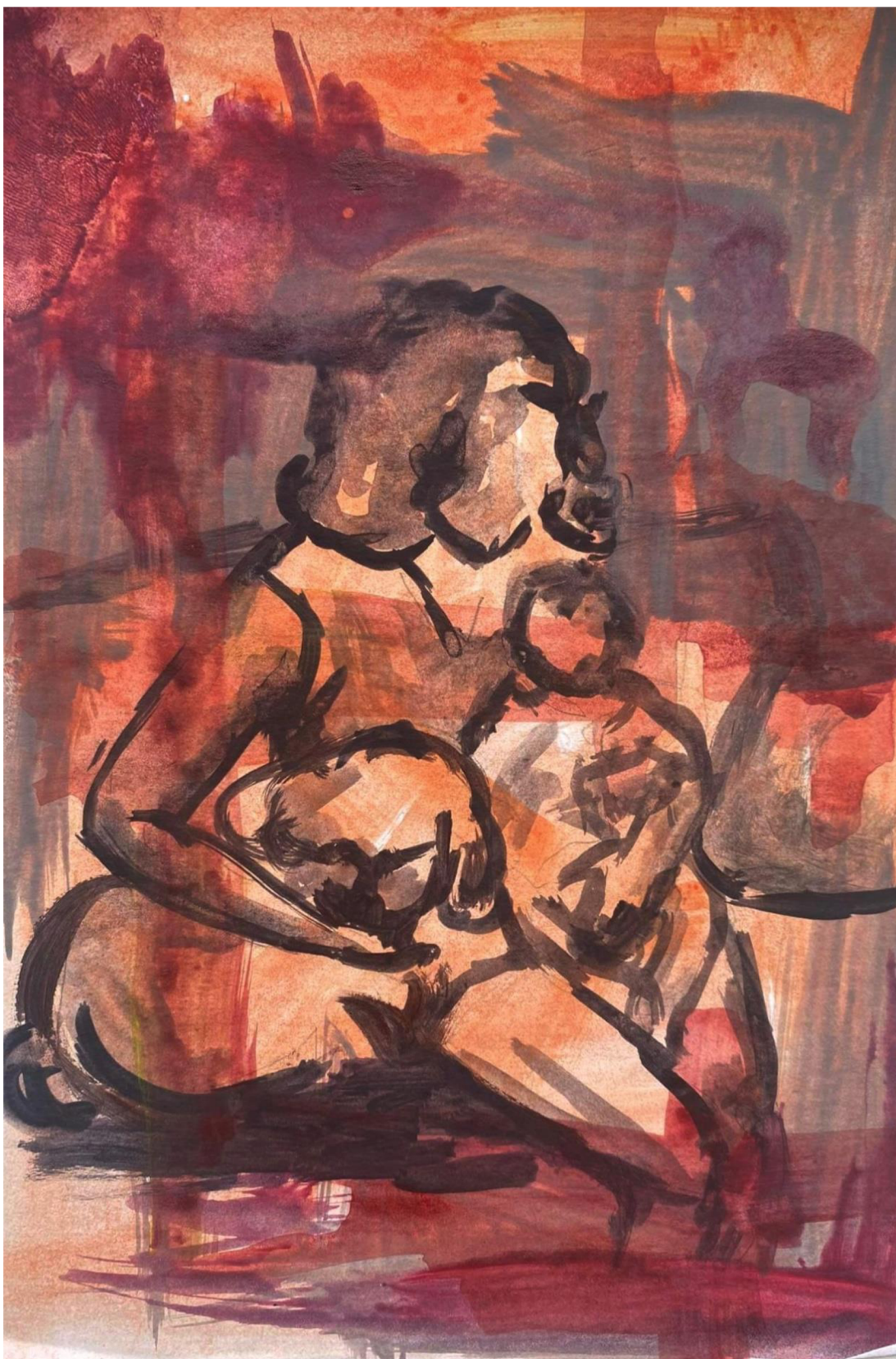
Obrázek 39 S panenkou, akryl na papíře

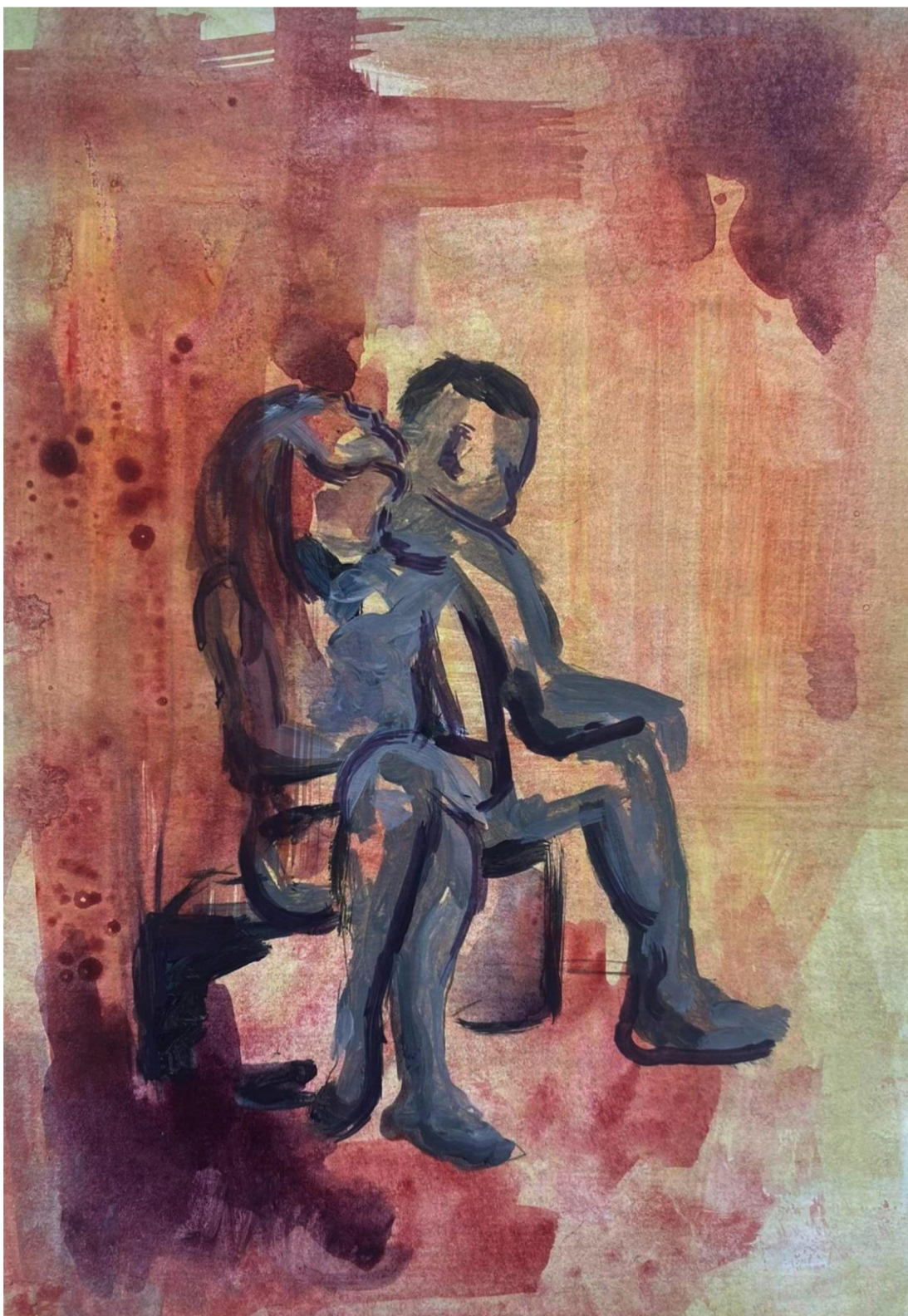
Obrázek 40 Urbex návrh, akryl na papíře

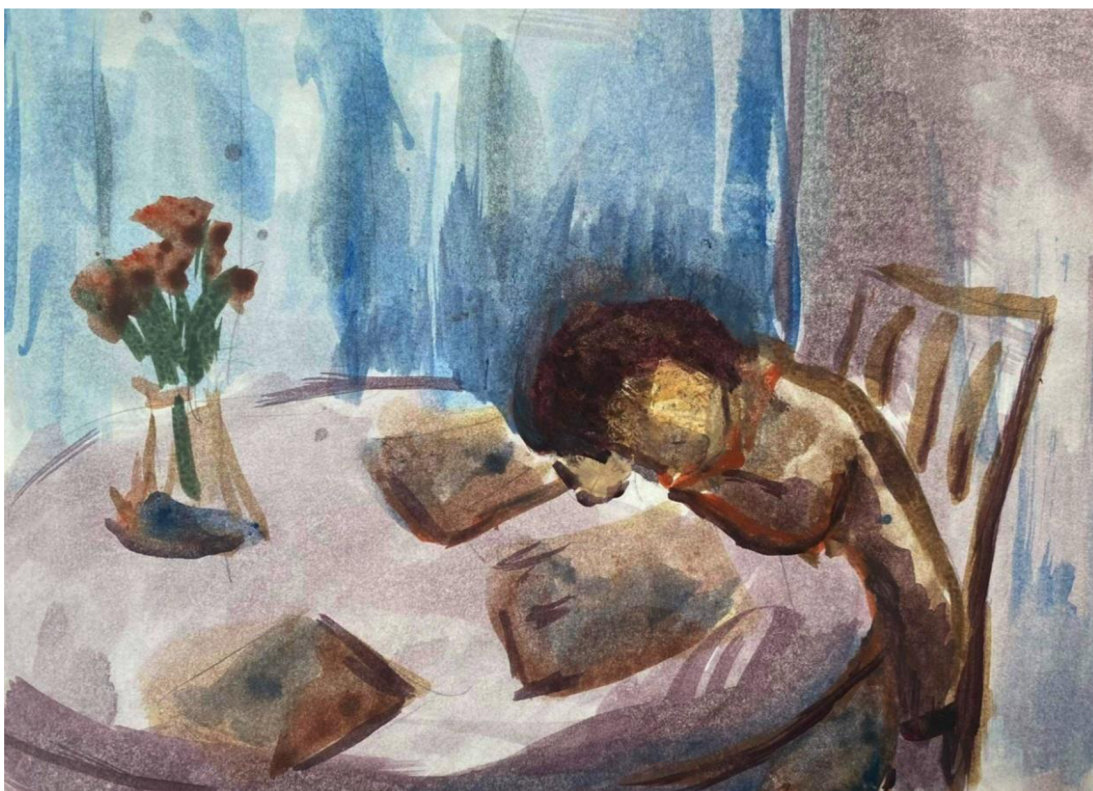
Obrázek 41 Urbex, návrh, akryl na papíře

Obrázek 42 S babičkou, akryl na papíře

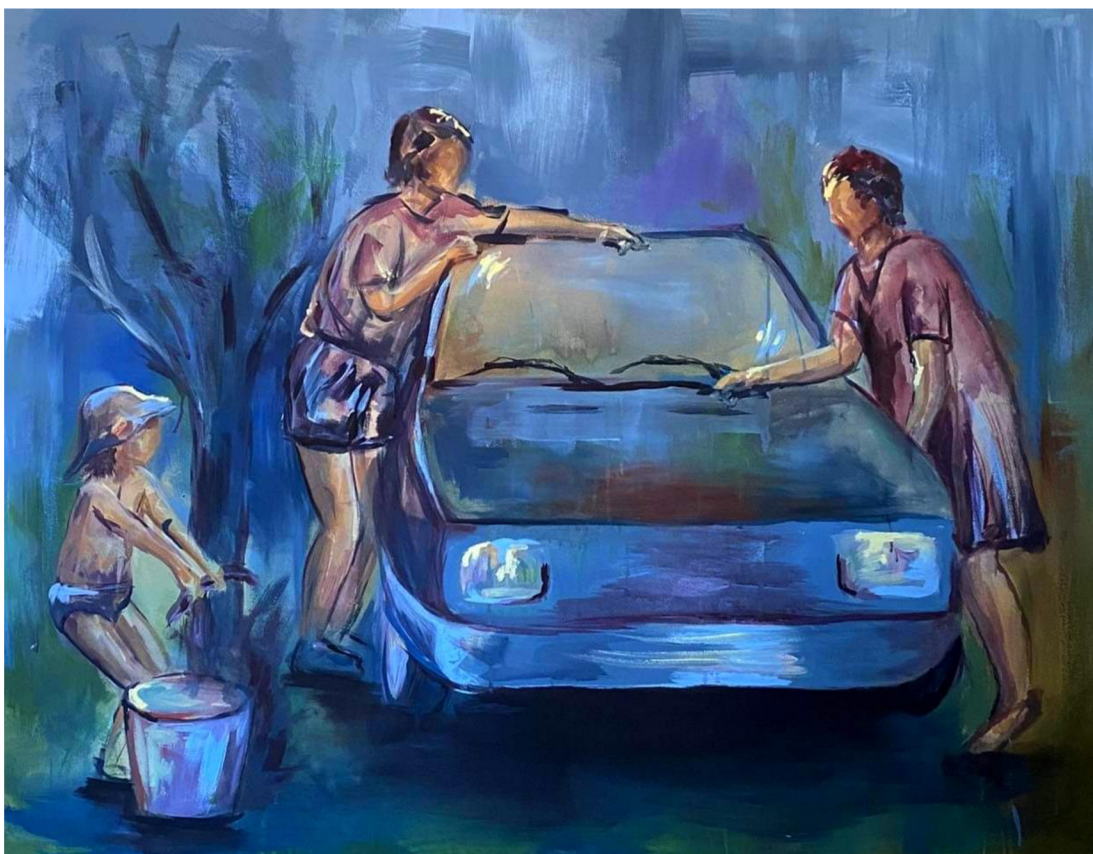
Obrázek 43 Odpočinek, akryl na papíře

Obrázek 44 Spánek, akryl na papíře

Obrázek 45 Taneční, akryl na plátně

Obrázek 46 Horký letní den, akryl na plátně

Obrázek 47 Na předměstí, akryl na plátně